

Kampen om seniorårene

Af Lars Olsen
– med efterord af
Dennis Kristensen

Indhold

På job til vi segner?	3
Ulighed i levealder og gode leveår	4
De skæve reformer	6
Større skel i arbejdslivet	6
”Jeg måtte nærmest kravle fra arbejde”	8
Reformer – nødvendige, men socialt skæve	9
Voksende ulighed i levealder	10
»Ældrebyrden« – mindre end i andre lande	11
De hårde job rammes hårdest	14
Tunge løft og tidlig efterløn	15
Mere slidgigt – flere sygedage	16
Efterlønsreformen: Medaljens bagside	17
Et seniorproletariat vokser frem	20
Arbejdsløsheden – større end vi tror	22
Seniorførtidspension – et politisk figenblad	23
For »rask« til seniorførtidspension	23
Slotsholmens blinde vinkler	26
40 år på arbejdsmarkedet?	27
Skævt folkestyre – skæve regneregler	28
Hvad kan der gøres?	32
Reformer af uddannelse og pensionsalder	32
Politiske overvejelser: To spor	34
Der er råd til anstændighed!	36
Efterord: Vi er endt i en helt uværdig klemme af ulighed	38
Derfor er der brug for et nyt system	38
Derfor bør en ny ordning bestå af to elementer	39
Efterløns- og pensionsalder for de enkelte årgange – det hidtil vedtagne samt Helhedsplan for et stærkere Danmark (2025-planen)	42

Politisk ansvarlig: Dennis Kristensen
Redaktion: Jens-Jørgen Krogh
Produktion: Grafisk Team og FOAs trykkeri
2. Oplag ISBN: 978-87-92313-39-3

KA_Kampen om senioraarene_2809-16

På job til vi segner?

»Skånsomme forandringer«. Sådan betegner statsminister Lars Løkke Rasmussen forslaget om højere pensionsalder.

Efterløns- og pensionsalderen er allerede forhøjet dramatisk, og nu vil Løkke-regeringen give dén endnu en tak. Folk i anden halvdel af 50’erne skal først kunne gå på pension, når de er 67 1/2 – også efterlønsalderen forhøjes med et halvt år. For den 58-årige lagerarbejder Preben Henningsen er det alt andet end skånsomt:

»Preben Henningsen på 58 år har været på arbejdsmarkedet siden 1975. Han har aldrig været arbejdsløs. Ikke desto mindre er han en af de mange danskere, som må gå et halvt år senere på folkepension, hvis Lars Løkke får held til at samle politisk flertal for sin 2025-plan. - Jeg er 58 år i dag. Jeg er allerede slidt. Jeg kan ikke se mig selv arbejde til jeg er 67 ½, siger han [...] Preben Henningsen er oven i købet ekstra uheldig, da han som født i 1958 lige nøjagtigt risikerer at blive berørt af Lars Løkkes pensionsplan. Og det huer ikke lagerarbejderen, hvis smertehelvede begyndte allerede i 2001, hvor han fik en diskusprolaps. - Jeg har været på smertestillende lige siden. Jeg starter med 13 piller hver morgen. - Min ryg er slidt op, og i den forbindelse er jeg blevet rigtig dårligt gående, fortæller han. Arbejdet som lagerarbejder skåner ikke ligefrem ryggen. - Der er rigtig mange tunge løft, fortæller Preben [...]

- Jeg tror simpelthen ikke, at jeg kan arbejde et halvt år ekstra. Jeg er underlagt smerteklinikken på Odense Universitetshospital, fordi jeg allerede nu har så mange smerter«¹.

Så langt Preben Henningsens historie i *Ekstra Bladet*.

Forhøjelsen på et halvt år kommer oven i de allerede vedtagne stigninger i efterløns- og pensionsalderen. For dem, der i dag er 53 og lidt yngre, stiger pensionsalderen fra 68 til 68 ½. Den øgede pensionsalder forplanter sig således ned gennem aldersgrupperne. De 4,2 millioner danskere, der er født efter 1957, skal alle arbejde et halvt år længere end dét, politikerne hidtil har kalkuleret med.

Vi dokumenterer i denne publikation, at brede grupper ikke er i stand til dette, men kommer i klemme i reformerne. Nogle seniorer er for nedslidte til at arbejde, andre fravælges af arbejdsgiverne, der ofte foretrækker de yngre. Vi risikerer et *seniorproletariat*, der må hutle sig igennem frem til en stadig højere pensionsalder. Sådan ser det imidlertid ikke ud i Finansministeriets excelark. På Christiansborg er reformer klingende mønt, som kan finansiere alskens gode gaver. MF’ere kalder ligefrem

1 Ekstra Bladet 31.8.2016.

højere pensionsalder for »den gyldne hane«: Man skruer på hanen, og en masse dejlige milliarder vælter ud. Meget tyder på, at gevinsten ved reformen er overvurderet, og at mange seniorer i stedet havner på sygedagpenge, dagpenge eller andre ydelser. Men dén tid – den sorg. I Finansministeriets regnemaskiner giver reformer en masse penge, som Løkke-regeringen kan bruge på skattelettelser.

I 2025-planen foreslår regeringen en ny type seniorfleksjob: nedslidte med under fem år til folkepensionen kan visiteres til arbejde på særlige vilkår. Det er dog mest symbolpolitik. Beskæftigelsesministeriet kalkulerer kun med 100 seniorfleksjob om året, når ordningen er indfaset i 2025² – det er omkring én person i hver af de 98 kommuner! Da Løkke i 2011 stod i spidsen for Efterlønsreformen, oprettedes også en ny seniorfortidspension. Den er kun bevilget til få hundrede; ordningen er mest af alt et figenblad, politikerne skjuler sig bag, når de nedslidte kommer op i debatten.

Ulighed i levealder og gode leveår
Uanset om regeringen kommer igennem med sin 2025-plan eller ej, står vi i det næste tiår overfor en stor samfundsforandring. Seniorårene og arbejdsmarkedet ændres mere dramatisk, end mange gør sig klart. Det skyldes de allerede ved-

tagne reformer af pensionsalder og efterløn, som fra 2014 gradvist har øget tilbagetrækningsalderen. I årene inden reformerne var det 41 procent af FOAs menige medlemmer,³ der var på efterløn allerede som 61-årige, og blandt de 64-årige hele 73 procent. Tallene for et andet stort forbund for faglærte og ufaglærte – 3F – er stort set de samme⁴. De to forbund repræsenterer mange af de lønmodtagere, som har krævende fysisk arbejde og må forlade arbejdsmarkedet, allerede når de er i starten af 60'erne. For deres kolleger, der er omkring 50, bliver virkeligheden dramatisk anderledes. Det store flertal har meldt sig ud af efterlønsordningen – godt hjulpet på vej af forringelser og løfter om at få indbetalingen i hånden her og nu⁵. For dem er der ikke andet valg end at fortsætte på arbejdsmarkedet, indtil de kan få folkepension – og med en stigende pensionsalder er det først som 68- eller 68½-årige. Med andre ord: En stigning i tilbagetrækningsalderen på 5-8 år inden for en relativ kort årrække.

De politiske aftaler om pensionsal-

3 Tallene dækker FOA-arbejdere og omfatter således ikke ledere. AE-notat 15.10.2014.

4 41 procent af 3F-arbejderne var i 2012 på efterløn som 61-årige og 72 procent som 64-årige. Notat fra AE 15.10.2014.

5 Den nyeste opgørelse af efterlønsordningen er fra Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering i september 2013: 50% af de dagpengeforsikrede 50-54-årige betaler til efterlønnen, men blandt de 45-49-årige er det kun 25% og blandt de 40-44-årige blot 13%.

deren tager udgangspunkt i *den forventede levealder for 60-årige* – det vil sige de år, som en 60-årig i gennemsnit har tilbage. Når levealderen for 60-årige stiger, så skal pensionsalderen også stige, lyder aftalen. I forslaget om højere pensionsalder henviser Løkke-regeringen til netop dette. Den gennemsnitlige levealder er steget hurtigere, end man forventede ved det brede Velfærdsforlig om pensionsalderen i 2006. »Reguleringen af aldersgrænserne er kommet bagud og skal hæves lidt mere,« hedder det i 2025-planen, som regeringen fremlagde i august 2016⁶. Problemet er bare, at den gennemsnitlige levealder er – et gennemsnit. Bag snittet ligger store kønsmæssige og sociale forskelle. En 60-årig akademiker lever typisk meget længere end en jævnaldrende ufaglært. Samtidig skjuler den gennemsnitlige levealder en vigtig pointe: Mange ældre dør i en kortere eller længere årrække med alvorlige skavanker; i mange tilfælde så alvorlige så de begrænser helt almindelige aktiviteter i hverdagen. Når der tages højde for dét, ser regnestykket noget anderledes ud. Så har vi ikke så mange ekstra år, hvor vi kan stå til rådighed for arbejdsmarkedet.

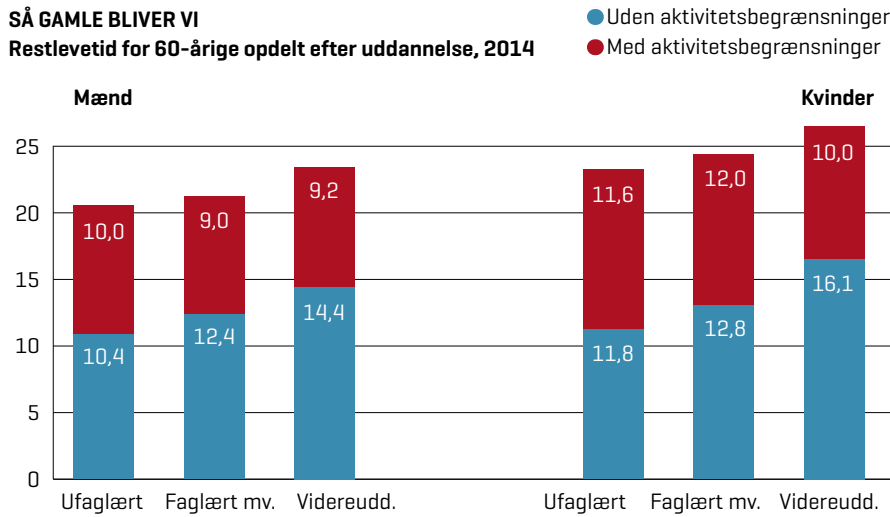
Vi kan i denne publikation offentliggøre nye tal, der er udarbejdet af for-

6 Helhedsplan for et stærkere Danmark, s.14, regeringen 2016.

skeren Henrik Brønnum-Hansen fra Institut for Folkesundhedsvidenskab⁷: Figuren viser flere vigtige pointer. Læg først mærke til søjlernes højde, som viser de kønsmæssige og sociale forskelle: En 60-årig ufaglært mand bliver i snit 80,4 år – en kvinde med videregående uddannelse 86,1. Videregående uddannelse er ikke bare akademikere med lange uddannelser, men for eksempel også skolelærere, pædagoger og autoteknikere, der har mellemlange eller korte videregående uddannelser. Ikke desto mindre lever de adskillige år længere end de faglærte og ufaglærte. Når efterlønnen afvikles og pensionsalderen forhøjes, uden at der tages hensyn til de sociale forskelle, så rammes de kortuddannede langt hårdere end de højtuddannede – simpelthen fordi de har færre år at give af. Samtidig viser figuren, hvordan ældre i en årrække dør med skavanker, der begrænser deres aktiviteter i hverdagen. Vi kender alle pensionisten, der snegler sig gennem supermarkedet støttet af rollatoren. Det kan også være mindre dramatiske tilfælde – for eksempel at alvorlig slidgigt begrænser ens fysiske aktivitet.

7 Data er leveret af Henrik Brønnum-Hansen til denne publikation. De er baseret på registerdata fra Danmarks Statistik, hvor dødelighed og uddannelse er koblet sammen med danske data fra underøgelsen SHARE 2014.

SÅ GAMLE BLIVER VI
Restlevetid for 60-årige opdelt efter uddannelse, 2014

Kilde: Henrik Brønnum-Hansen, Institut for Folkesundhedsvidenskab

Under alle omstændigheder drejer det sig om langvarige begrænsninger i hverdagen – korte sygdomsforløb tæller ikke med⁸. Tallene viser en markant social ulighed i antal gode seniorår. Blandt mændene har de højtuddannede i snit 4 gode år mere end de kortuddannede – hos kvinderne er det 4,3 år. Samtidig viser undersøgelserne, at disse skel ikke bliver mindre, men større. For de ufaglærte mænd og kvinder indtræder begrænsningerne i hverdagen i snit omkring de 70. Med en pensionsalder på 67½ eller 68 er de gode seniorår stort set væk. De kan

8 Spørgsmålet lød: "Har du de seneste 6 måneder på grund af helbredsproblemer eller sygdom været hæmmet i udførelsen af aktiviteter, som folk sædvanligvis udfører? [tilstanden skal have været 6 måneder eller mere]." Svarmulighederne var "alvorligt hæmmet", "noget hæmmet" og "slet ikke hæmmet". Aktivitetsbegrænsningerne i grafikken omfatter både dem, der er alvorligt og noget hæmmet.

sige farvel til kollegerne og tage et smut forbi lægen på vej hjem.

Politikerne peger med en vis ret på, at fremtidens seniorer i gennemsnit vil leve længere – de vil også være sunder og have flere gode år efter de 60. Men det er en langsigtet historisk tendens. Jo hurtigere forandringer af efterløn og pensionsalder gennemføres, desto flere må vinke farvel til de gode år i »den tredje alder«. Det gælder især de kortuddannede, der har færre år at give af – og især færre gode leveår. Hvis flere år på arbejdsmarkedet skal være socialt retfærdigt, må vi indføre en *fleksibel pensionsalder*. De kortere uddannede, der typisk kommer tidligt på arbejdsmarkedet og har de mest nedslidende job, bør kunne gå på pension omkring 4 år før folk med lange uddannelser. Det er dén debat, vi rejser i denne publikation.

De skæve reformer

Golfbane. Langtidsferie. Jordomsejling. Seniorhøjskole.

Slidgigt. Udbrændt. Smertestillende. Diskosprolaps.

Kig nøje på de to rækker ord. Begge er nogle, vi forbinder med senior-årene. Billedet af veltrimmede og sol-brændte golfspillere står stærkt på den offentlige nethinde. Vi møder også – mere indirekte – de ressourcestærke seniorer i mediernes annoncer for lange og dyre rejser. Annoncer, der appellerer til mennesker, som ikke bare har masser af penge, men også rigeligt med tid. Billedet trives med god grund. Mange af nutidens seniorer har længere uddannelse og bedre helbred end dem, der forlod arbejdsmarkedet for en generation siden. En del har også langt mere på kistebunden. Seniorårene har imidlertid også en anden side, sådan som det fremgår af den nederste ordrække. Mange har allerede i starten af 60’erne nogle skavanker, der sætter skarpe grænser for hverdagen – og jobbet. Det gælder ikke mindst mange, som har haft fysisk krævende arbejde. Kroppen kan ikke længere holde til tunge løft, akavede arbejdsstillinger og job, hvor al gang helst skal foregå i løb.

Reformer af pensionsalder og efterløn sker på en reel baggrund: Samfundsøkonomien skal hænge sammen, når vi bliver flere ældre. Debatten om tilbagetrækningsalder lider imidlertid af en fundamental slagside: Den tager ensidigt ud-

gangspunkt i billedet af golfspillende seniorer med masser af ressourcer. Akademikere og andre med attraktive job arbejder med glæde til langt op i 60’erne. Sådan er virkeligheden bare ikke for sosu-assistenten og murersvenden. Vi dokumenterer i denne publikation, at den førte politik lider af en »dobbelt skævhed«. Den tager hverken hensyn til de ulige vilkår i arbejdslivet – eller uligheden i sundhed og levealder, der blev dokumenteret i forrige kapitel.

Større skel i arbejdslivet

Lad os se nærmere på arbejdslivet: For dem, der i dag er først i 50’erne, bliver pensionsalderen 68 eller 68 ½ – og for de fleste er der ingen efterløn. Det ændrer ikke så meget for de akademikere, som allerede i dag arbejder til langt op i 60’erne. Derimod bliver det anderledes dramatisk for de faglærte og ufaglærte. For dem betyder reformerne et markant længere – og hårdere – arbejdsliv. Arbejderbevægelsens Erhvervsråd har til denne publikation kortlagt, hvornår forskellige uddannelses- og erhvervsgrupper starter og slutter på arbejdsmarkedet⁹.

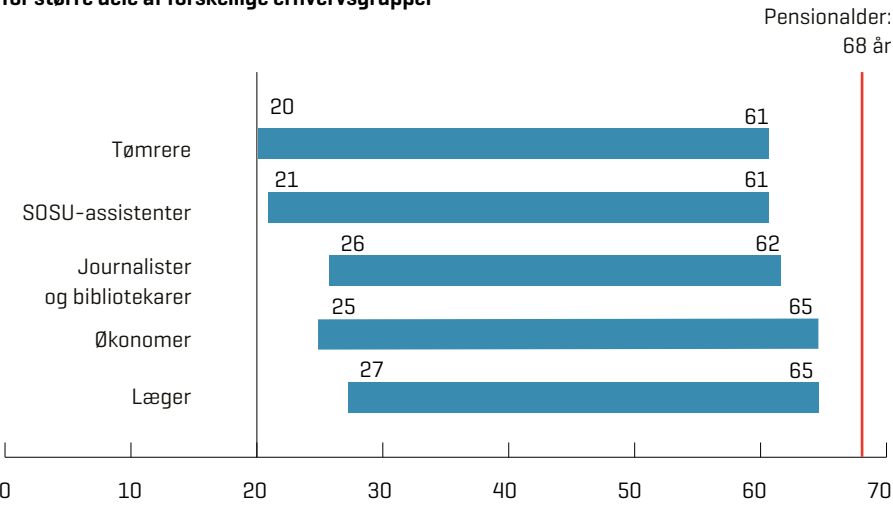
Den slags har ændret sig gennem tiden. Mange af de malere og portrætmalere, der i dag forlader arbejdsmarkedet, har allerede i dag været på arbejdsmarkedet i mange år.

⁹ Arbejderbevægelsens Erhvervsråd: ”Indtræden på arbejdsmarkedet for forskellige uddannelsesgrupper”, august 2015, tabel 2.

det, har knoklet løs, siden de var 15-17 år. For nutidens unge er det mere blandet. Nogle tager en erhvervsuddannelse lige efter folkeskolen og er i gang som faglærte, når de er 20-21. Andre går i gymnasiet eller har ufaglærte job og tager først en erhvervsuddannelse, når de er oppe i 20’erne. Ikke desto mindre er det stadig sådan, at de faglærte starter langt tidligere på arbejdsmarkedet end akademikerne – og derfor også slutter tidligere. Det fremgår af grafen her på siden. Den viser, hvornår betydelige dele af forskellige erhvervsgrupper i 2014 startede og sluttede på arbejdsmarkedet:

Blandt tømrere og sosu-assistenter er en del i gang, når de er 20-21 år. Hvis læretiden regnes med, så er det allerede i 17-18-årsalderen. Helt anderledes for grupper med længere uddannelse, som først går i gymnasiet og siden fortsætter en længere årrække på universitetet eller andet. De er i anden halvdel af 20’erne, før de første for alvor sætter foden på arbejdsmarkedet. Forskellen er der også sidst i arbejdslivet. Blandt tømrere og sosu-assistenter går betydelige grupper på efterløn, når de er 61. Derimod fortsætter langt de fleste højtuddannede nogle år mere. For dem bliver en pensionsalder på 68 – markeret med rødt – ikke den store

HVORNÅR VI STARTER OG SLUTTER
Tidligste ind- og udgang fra arbejdsmarkedet for større dele af forskellige erhvervsgrupper

omvæltning. Mens mange tømrere og sosu-assistenter skal arbejde 7 år mere, vanker der maksimalt 3 år ekstra til lægen og økonomen. Grafen viser som nævnt, hvornår de første store grupper inden for forskellige erhverv starter og slutter på arbejdsmarkedet. Men hvordan er det samlede billede? Vi ser nu på **alle** faglærte og **alle** akademikere¹⁰:

- Mange faglærte starter på arbejdsmarkedet som 21-22-årige, og blandt de 25-årige er næsten alle i gang. Akademikerne er derimod 27-28, før de for alvor træder ind på arbejdsmarkedet

¹⁰ Arbejderbevægelsens Erhvervsråd: ”Indtræden på arbejdsmarkedet for forskellige uddannelsesgrupper”, august 2015, figur 1..

– og en del har passeret 30, inden de er færdige på universitetet og klar til deres egentlige job.

- Til gengæld fortsætter akademikere betydelig længere. En del faglærte gik i 2014 på efterløn som 61-årige, og langt de fleste trækker sig, når de er 63-64. Her begynder de første akademikere også at forlade arbejdsmarkedet, men betydelige grupper fortsætter allerede i dag med at arbejde, indtil de er 68-69.

Et tankevækkende eksempel: En analyse viser, at mere end tre fjerdedele af folk under 50 i FOAs A-kasse er startet på arbejdsmarkedet som

19-årige eller før¹¹. I 2014 var folk med akademisk uddannelse over 31, før tre fjerdedele var i gang – altså 12 år efter FOA’erne!
At sosu-assistenten og -hjælperen er mere slidte end antropologer og læger, siger næsten sig selv.

Det er således især de faglærte og ufaglærte, der må arbejde længere, når efterlønnen afvikles og pensionsalderen stiger til 67½ eller 68. Og det er dybt paradoksalt. Det er også de faglærte og ufaglærte, der har mindst indflydelse på jobbet – og størst nedslidning. Det er hér, vi finder mere slidgigt, flere rygproblemer og andre følger af fysisk krævende arbejde. Vi dokumenterer i dette skrift, at den førte politik er ude af trit med store samfundsgruppers helbred og arbejdsevne. Vi risikerer en betydelig samfundsgruppe, der er for syge til et almindeligt job, men for »raske« til en førtidspension.

Den meningsdannede elite, der typisk selv er akademikere, er ved at indrette samfundet efter deres egen livsform. Hér er det naturligt at komme sent på arbejdsmarkedet – efter at have nydt godt af uddannelses-

støtte og gratis universiteter. Det er også naturligt at fortsætte med at arbejde til langt op i årene. Mange har job med stor indflydelse på hverdagen – de realiserer sig selv gennem arbejdet. At store samfundslag har det anderledes, ser politikere og meningsdannere let og elegant bort fra. For økonomer og politikere er efterløns- og pensionsalder tal i et excel-ark – at hæve aldersgrænserne ser rigtig fint ud i de langsigtede 2020- og 2025-planer, der styrer dansk

Citat Lars Olsen
Forfatter og journalist

En analyse viser, at mere end tre fjerdedele af folk under 50 i FOAs A-kasse er startet på arbejdsmarkedet som 19-årige eller før. I 2014 var folk med akademisk uddannelse over 31, før tre fjerdedele var i gang – altså 12 år efter FOA’erne!

økonomi. For folk som Lene Sønksen, der fortæller sin historie hér på siderne, er det anderledes tæt på – det er to år mere med daglige smerter.

“Jeg måtte nærmest kravle fra arbejde”

Lene Sønksen har været 42 år på arbejdsmarkedet. Hun begyndte at ar-

bejde, da hun var 17. Efter et par tilfældige job blev hun midt i 1970’erne ufaglært sygehjælper – og har siden arbejdet inden for sundhed og hjemmepleje. I 1997 tog Lene Sønksen en voksenuddannelse som sosu-assistent. I dag er hun ansat 31,5 timer om ugen i det private hjemmeplejefirma Attendo:

“Jeg har typisk dagvagter fra 7.15 til 13.15. Hér kører jeg rundt til 13-14 borgere og har mange forskellige opgaver – dosserer medicin, gør rent, sørger for deres morgenpleje m.v.”, fortæller Lene Sønksen, der bor og arbejder i Greve syd for København. De mange år i sundhedsvæsenet har slidt på den 59-årige kvinde. Der var store tunge patienter, som skulle bakses rundt og vaskes i sengen. Der var lige så store patienter, som måtte støttes af to hjælpere for at komme i bad. Opgaver, hvor plejepersonalet bruger deres egen krop rigtig meget.

I 1989 fik Lene Sønksen en arbejdsskade under jobbet på Hvidovre Hospital. Det gav et smæld over lænden – lændemusklerne havde forskubbet sig. Siden har hun døjet med problemer i ryggen. Heller ikke benene har det for godt. Lene Sønksen har to gange fået et

kunstigt knæ – senest i 2014. Operationen gav lidt mere stabilitet i højre ben. Alligevel har hun en krykke hjemme i haven, hvis hun for eksempel skal over nogle skæve havefliser. “Det hårdeste ved mit nuværende job er rengøringen. Jeg har problemer med bare at støvsuge hjemme hos mig selv. Det er ikke let, hvis en borger både skal have støvsuget, skiftet sengetøj og gjort rent på badeværelset. Da jeg en dag havde flere af den slags borgere lige efter hinanden, måtte jeg nærmest kravle ned i bilen,” fortæller Lene Sønksen. Efterhånden som smerterne i ryg, knæ og skulder blev værre og værre, trådte én mærkedag stadig stærkere frem på den indre nethinde: Lene Sønksens 60-års fødselsdag. Hér kunne hun gå på efterløn. Planen blev imidlertid kulkastet i 2011 med den såkaldte Tilbagetrækningsreform. For Lene Sønksens årgang blev efterløn og pension udskudt to år – for hendes yngre kolleger er efterlønnen reelt afviklet: “Det har fyldt rigtig meget lige siden. Det er ikke sjovt at gå på arbejde med smerter – og det gør jeg. Hver morgen tager jeg smertestillede håndkøbsmedicin, som jeg får i større mængder på recept af min læge. Han er ikke i tvivl om, at dette er hårdt og støtter så godt han kan”.

Med reformen i 2011 kan Lene Sønksen først gå på efterløn, når hun fylder 62: “Hvis efterlønnen ikke var ændret, havde der kun været få må-

neder tilbage. Nu må jeg hænge på nogle år mere og bide smerterne i mig. Det bliver ikke let”. Det vender vi tilbage til. Lad os først se på noget andet: Baggrunden for det seneste tiårs reformer af efterløn og pension.

Reformer – nødvendige, men socialt skæve

Reformerne kommer ikke ud af den blå luft. De fleste vestlige lande står

Citat Lene Sønksen
Sosu-assistent

Nu må jeg hænge på nogle år mere og bide smerterne i mig. Det bliver ikke let.

overfor betydelige udfordringer, når der bliver flere ældre og færre på arbejdsmarkedet. Med flere ældre får samfundet større udgifter til hjemmehjælp, hospitaler, medicin m.v. – og pension til dem, der ikke selv har sparet så meget op. Samtidig bliver vi samlet set ældre og sundere. En typisk dansker forventes at leve fem-seks år længere end sine forældre, der igen levede omkring fem år længere end sine forældre. Forskere udtrykker det på den måde, at de 70-årige i dag har et helbred og aktivitetsniveau som 60-årige for en generation siden. Igen og nok så

vigtigt: Som gennemsnit. Det er på denne baggrund, politikere i de fleste vestlige lande gennemfører reformer af pensionssystemer m.v. Vores ekstra leveår kan ikke bare omsættes i et stadig længere otium. Hvis samfundsøkonomien skal hænge sammen, må vi gennemsnitligt set tage nogle ekstra år på arbejdsmarkedet. Reformerne har således en reel baggrund. Problemet er, at de er socialt skæve. De danske reformer er også meget vidtgående i forhold til andre lande. Det skyldes, at to store tiltag spiller sammen og forstærker hinanden: Et bredt flertal i Folketinget indgik i 2006 det såkaldte Velfærdsforlig. Forliget om efterløns- og pensionsalder havde tilslutning fra både Venstre, Konservative, Dansk Folkeparti, Radikale og Socialdemokratiet. Da SF i 2011 gik med i Helle Thorning-Schmidts regering, tiltrådte også de Velfærdsforliget. Forliget indebærer, at efterløns- og pensionsalderen gradvist hæves fra 2019 og frem. Politikerne fremhævede, at det var en så stor ændring af folks levevilkår, så det var nødvendigt med en frist på næsten 15 år. Forliget var dog også ganske vidtgående. På lang sigt skal efterløns- og pensionsalderen hæves, når den gennemsnitlige levealder stiger. Hvert eneste ekstra leveår veksles således til ekstra år på arbejdsmarkedet! Det hører dog med, at velfærdsforliget stadig opererede med fem års efterløn. De nedslidte havde således

11 “Konsekvenser for FOAs medlemmer af en fleksibel pensionsalder”, notat 21.6.2016. Tallet omfatter alle medlemmer af FOAs A-kasse på 50 år eller derunder.

mulighed for at trække sig fem år før den generelle folkepension, og dette gav forliget en social balance. I forligsteksten hed det, at »ændringerne i tilbagetrækningssystemet vil sikre finansiering af det danske velfærdssamfund mange årtier frem«. I virkelighedens verden holdt det brede forlig imidlertid kun i fem år. I nytårstalen 2011 blæste daværende statsminister Lars Løkke Rasmussen til opgør med efterlønnen, og nogle måneder senere blev Venstre, Konservative, Dansk Folkeparti og Radikale enige om den anden store ændring: **Tilbagetrækningsreformen**. Forhøjelsen af efterløns- og pensionsalderen blev rykket frem. Samtidig gennemførtes voldsomme forringelser af efterlønnen, der reelt afvikler ordningen for folk under 50. Forringelsen blev indfaset allerede fra 1.januar 2014 – kun to et halvt år efter vedtagelsen. Politikerne så bort fra alle garantier om, at så store ændringer af folks livsgrundlag skal indvarsles i god tid. Nu vil Løkke så give dén en tak til. Forhøjelsen af efterløns- og pensionsalderen skal fremskyndes, så alle født efter 1957 arbejder et halvt år mere end hidtil skitseret. Det store spørgsmål er, om Løkke-regeringen kan skaffe flertal i Folketinget. Forslaget støttes af De Radikale, Konservative og Liberal Alliance, men det er ikke nok. Løkke skal også have Dansk Folkeparti og/eller Socialdemokratiet ombord. Ti-

den vil vise, om det lykkes.

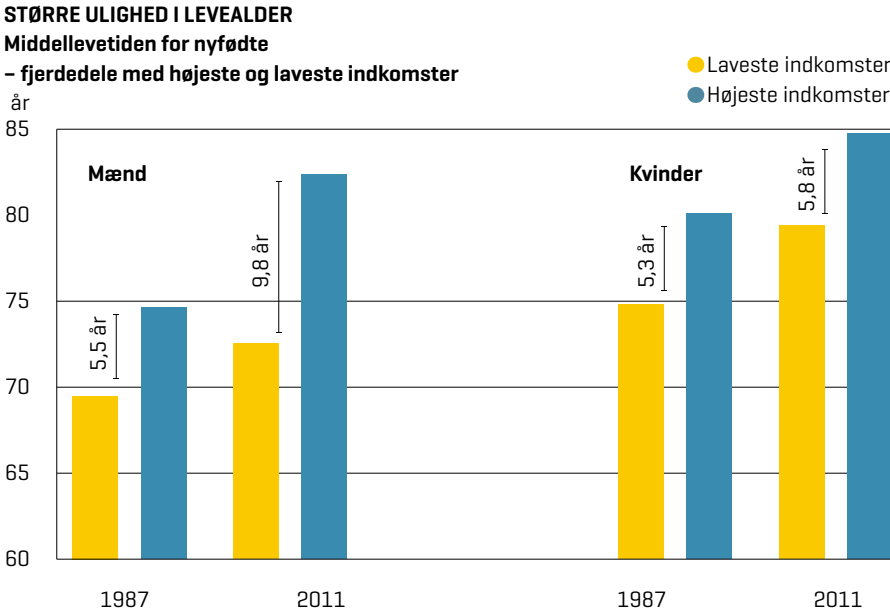
Voksende ulighed i levealder

De politiske aftaler om pensionsalderen tager som tidligere nævnt udgangspunkt i den forventede levealder for 60-årige – det vil sige de år, som en 60-årig i gennemsnit har tilbage. Problemet er igen, at den gennemsnitlige levealder er – et gennemsnit. Vi dokumenterede i forrige kapitel, at der er betydelige sociale skel i levealder og antal gode seniorår. De højtuddannede lever længere og har flere gode år end de kortuddannede. Samtidig viser analyser, at de sociale forskelle i levealderen ikke bliver mindre, men større. Vi bliver godt nok ældre end vore forældre, men levealderen vokser langt hurtigere for de højtuddannede og højtlønnede end for de kortuddannede og lavt-

lønnede. Mønsteret er entydigt, hvad enten forskerne zoomer ind på den samlede levetid eller på antallet af gode seniorår. Økonomen Mikkel Baadsgaard og sundhedsforskeren Henrik Brønnum-Hansen undersøgte, hvordan uligheden i levealder har udviklet sig i det seneste kvarte århundrede. Og de sociale skel er vokset – både når det handler om uddannelse og økonomi. Hér er tallene for de fjerdedele, der har henholdsvis de højeste og de laveste indkomster¹²:

De blå søjler er den fjerdedel, der har de højeste indkomster – de gule er

12 Henrik Brønnum-Hansen og Mikkel Baadsgaard: "Widening social inequality in life expectancy in Denmark." BMC Public Health 2012.

Kilde: Institut for Folkesundhedsvidenskab/ Arbejderbevægelsens Erhvervsråd

fjerdedelen med de laveste indkomster. Som det ses, er middellevetiden markant højere blandt højtindkomster end blandt lavindkomster. Samtidig viser udviklingen fra 1987 til 2011 et tydeligt mønster: Alle bliver ældre, men den stigende levealder kommer især de velstillede til gode. Uligheden er særlig dramatisk blandt mændene, hvor højtindkomster i snit lever næsten 10 år længere end lavindkomster – for et kvart århundrede siden var forskellen kun godt fem år. Tendensen er den samme blandt kvinderne, selv om skellet hér er knap så voldsomt. Mønsteret går igen, når forskerne zoomer ind på samfundslag med forskellig uddannelse. Alle grupper har udsigt til at leve længere, men det er især de veluddannede, som får mange ekstra seniorår. Skellet mellem de højtuddannede og de kortuddannede er større end for 25 år siden.

Det er dette perspektiv, som er løjerligt fraværende i reformerne af efterløn og pensionsalder: Vi stilles langt fra lige, når tilbagetrækningsalderen om få år bliver 67½ eller 68. Det rammer de kortuddannede hårdest, da de har færrest år at give af. Det rammer dem også hårdest, fordi de har færre gode seniorår uden begrænsninger i hverdagen. Skævheden bliver endnu værre, når pensionsalderen er knyttet til stigningen i den gennemsnitlige levealder. De seneste årtiers stigning er især kommet de højtuddannede og

velstillede til gode. Med den førte politik er det imidlertid især de kortuddannede, der kommer til at arbejde længere. Det er især dem, der frem til nu er gået på efterløn som 60-61-årige – og fremover må arbejde 7-8 mere. Politikere og økonomer, der selv har lange uddannelser, siger reelt til de kortuddannede: »I skal arbejde længere, fordi vi bliver ældre«.

»Ældrebyrden«
– mindre end i andre lande

Problemet er ikke kun, at reformerne er socialt skæve; de er også meget vidtgående i forhold til reformerne i andre lande. Det er som nævnt en reel udfordring for samfundsøkonomien, at der bliver flere ældre og færre på arbejdsmarkedet. Problemet er imidlertid ikke så stort, som det ofte gøres til. Tre vigtige kendsgerninger overses al for tit i debatten om den såkaldte »ældrebyrde«:

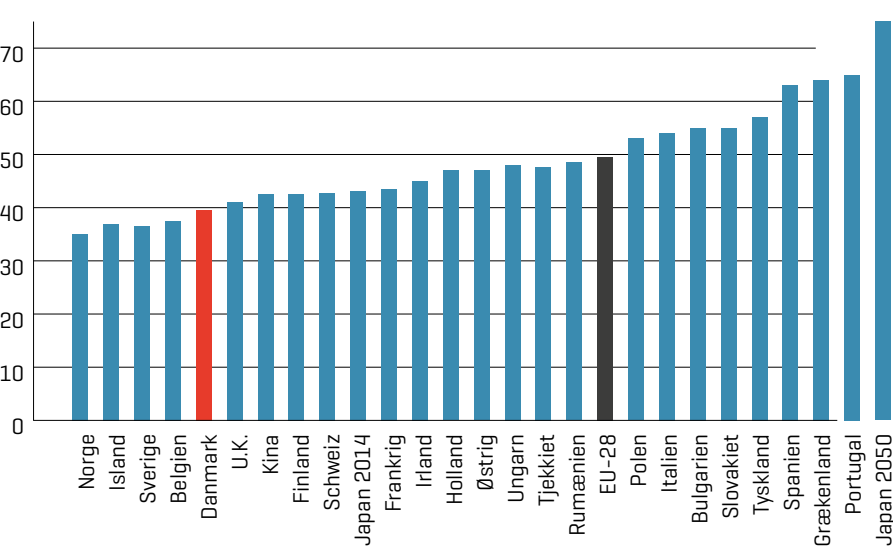
For det første får Danmark en tvivlsom rekord: den højeste pensionsalder i EU. Det viser analyser fra EU-kommissionen. I 2040 kan en svensker forlade arbejdsmarkedet som 67-årig og en kortuddannet tysker som 65-årig, mens en dansker skal arbejde til hun er 70¹³. Pensionsalderen drives frem for alt

13 European Commission: "The 2015 Ageing Report", s. 65.

op af den såkaldte **indeksering**, hvor pensionsalderen øges med stigningen i den gennemsnitlige levealder. En lignende regel findes kun i få andre lande. Samtidig betyder afviklingen af efterlønnen, at de kortuddannede og nedslidte afskæres fra muligheden for at trække sig lidt tidligere. Danskerne bliver simpelthen det folkeslag i Europa, der får færrest år som folkepensionister. Det skyldes samspillet mellem to udviklinger: Fra 2040 og frem får vi som nævnt den højeste pensionsalder i Europa. Samtidig lever danskere i snit kortere tid end borgerne i en del andre lande. En cocktail, der medfører, at ældre danskere bliver klart dårligere stillet end deres jævnaldrende i andre lande¹⁴. Dette er paradoksalt i lyset af den næste pointe:

14 Notat fra LO på basis af EU-kommissionens statistikker. Notatet analyserer pensionsalderen og den forventede levealder i de europæiske lande. "Dansk pensionsalder vil sætte international rekord", august 2016.

Danmark er ikke så hårdt ramt
Ældrebrøk 2050. Antal 65+ -årige/15-64-årige. Pct

For det andet er Danmark et af de lande, hvor udfordringerne med det stigende antal ældre er mindst. Forskerne taler om »ældrebrøken«, det vil sige antallet over 65 i procent af de 15-64-årige. Hér ses tallene i 2050 for forskellige vestlige lande¹⁵:

I Danmark stiger ældrebrøken fra 28 procent til 40 procent i 2050. Det er en udfordring, men trods alt langt mere beskeden end EU-gennemsnittet på 50 procent. Som det ses i grafikken, ligger Danmark og de andre skandinaviske lande i den »gode« ende. Det skyldes

ikke mindst, at de skandinaviske kvinder gennem årene har fået relativt mange børn. Derfor er de erhvervsaktive aldersgrupper større end i de fleste andre lande.

Det er værd at hæfte sig ved Tyskland, hvor ældrebrøken er tæt på 60 procent – Tyskland er således et af de lande, hvor det stigende antal ældre rammer hårdest. Alligevel har de tyske politikere indført en fleksibel pensionsalder, hvor folk efter 45 år på arbejdsmarkedet kan gå på pension to år tidligere end den generelle pensionsalder. Dette gavner hundredtusinder af kortuddannede, som har ydet mange års indsats på arbejdsmarkedet: »Det er ikke noget, de får forærende.

Det er noget, de selv har gjort sig fortjent til,« skrev den tyske regering i præsentationen af pensionspakken. I dag er den tyske pensionsalder 65, og folk med tidlig start på arbejdsmarkedet kan trække sig som 63-årige. På sigt forøges tallene til 67 og 65. I den tyske opgørelse af »45 år på arbejdsmarkedet« tæller almindeligt lønarbejde, læretid, visse former for videreuddannelse og midlertidig ledighed samt barselsorlov. Derimod regnes studier på universitetet eksempelvis ikke med. Det er således især de kortuddannede, som får glæde af den fleksible pensionsalder¹⁶.

¹⁶ Lars Wernblad Hansen: "Tyskland indfører fleksibel pensionsalder", Netavisen Plo 12.5.2015.

Når det gælder det stigende antal ældre, er Danmark betydelig bedre stillet end Tyskland. Vi har rum til at gennemføre en mere fordelagtig fleksibel model, hvor mange år på arbejdsmarkedet giver ret til tidligere pension. Det er nemlig værd at huske endnu en pointe:

For det tredje »glemmes« det ofte, at mange af fremtidens danske pensionister er selvforsørgende. De kollektive pensionsordninger på arbejdsmarkedet betyder, at brede grupper sparer betydelige summer op til deres alderdom. Mange vil betale mere i skat, end de modtager i folkepension. Også på dette punkt er Danmark langt bedre stillet end de fleste andre europæiske lande. Arbejdsmarkedspensionerne er fuldt indfaset omkring år 2040, netop når det stigende antal ældre topper. Det betyder, at staten til den tid får store indtægter i skat af de pensioner, som de ældre får udbetalt (i dag er pensionsindbetalingerne fradagsberettigede). Denne milliardformue i »udskudt skat« fremgår imidlertid ikke af de officielle beregninger. Dermed kommer det til at se værre ud, end det reelt er.

I foråret 2015 analyserede de økonomiske vismænd, om de offentlige finanser er holdbare på meget lang sigt: »Finanspolitikken er godt og vel holdbar på helt lang sigt på trods af befolkningens stigende levealder og

udtømningen af olie- og gasreserverne i Nordsøen [...] I årtierne efter 2020 forventes der at ske en midlertidig, men længerevarende forværing af saldoen, inden den igen bliver positiv. Det er dog mere et formelt end et reelt problem, ikke mindst fordi den offentlige sektor har et meget stort skjult aktiv i form af den udskudte skat af de danske pensionsformuer,« konkluderer vismændene, der foreslår en ændring af regnereglerne i EU, så der tages bedre hensyn til dette¹⁷.

Det offentlige får naturligvis stigende udgifter til hjemmehjælp, sygehuse, medicin m.v., når der bliver flere meget gamle. Der er også en betydelig gruppe pensionister, som kun har beskeden opsparing og er afhængige af folkepensionen og dens tillæg. Problemet er imidlertid langt mere overskueligt, end det ofte fremgår af debatten. Vi har brug for en mere nuanceret debat om pensionsalder og ulighed i seniorårene. Al for tit bruges »ældrebyrden« til at legitimere sociale forringelser, der reelt ikke er nødvendige.

¹⁷ Rapport Dansk Økonomi, foråret 2015, kapitel II, ovenstående er citeret fra "kort fortalt" på Det økonomiske Råds hjemmeside, www.dors.dk.

Citat Morten Krogh
Murerarbejdsmand

Tyskland er således et af de lande, hvor det stigende antal ældre rammer hårdest. Alligevel har de tyske politikere indført en fleksibel pensionsalder hvor folk efter 45 år på arbejdsmarkedet kan gå på pension to år tidligere.

¹⁵ Tal fra EU's Statistik, Eurostat, gengivet i Jørgen Goul Andersen: "Ældreforsørgerbyrden er aflyst", Mandag Morgen 1.12.2014.

De hårde job rammes hårdest

»Tænk dig om, mand!«
Så kontant er meldingen fra murerarbejdsmand Morten Krogh på 57. Anledningen er, at den daværende økonomiminister, den radikale Morten Østergaard, ville forhøje pensionsalderen for folk i 50’erne. Et forslag i samme boldgade som dét, Løkke-regeringen nu har fremsat med 2025-planen for dansk økonomi.

Ekstra Bladet tog i foråret 2015 ud på en byggeplads for at høre reaktionerne på ideen:

»- Det er jo ikke gennemtænkt i forhold til folk som os, der går på en byggeplads. Det er jo grebet ud af ingenting, lyder det fra familiefaren, der siden 1980 har arbejdet som ufaglært arbejdsmand på diverse byggepladser. Morten Kroghs arbejde er fysisk hårdt, og det lange liv har sat sine spor hos den garvede gut, der i sine unge dage var soldat og siden sømand.

- Problemet for sådan nogle som os er jo, at vi er fuldstændig nedslidte. Nu er jeg 57 år, og jeg har ondt alle vegne i min krop – i skuldrene, ryggen og knæene. Jeg kan slet ikke se, at jeg skulle kunne blive ved 11 år endnu, fortæller Morten Krogh, der havde håbet på at kunne gå på efterløn som 60-årig:

- Men det har de jo allerede forpurret, så nu skal jeg blive ved, til jeg er 63. Morten Krogh mener ikke, at den radikale leder, Morten Østergaard, har forståelse for, hvilke forhold mange danskere arbejder under, og han mener, at ministeren burde komme en tur ned på byggepladsen og arbejde en måneds tid.

- Så kunne han selv få lov til at rende og slæbe her og mærke, hvordan

han har det, når han kommer hjem om aftenen, eller når han skal stå ud af sengen om morgenen¹⁸«.

Citat Morten Krogh
Murerarbejdsmand

Nu er jeg 57 år, og jeg har ondt alle vegne i min krop – i skuldrene, ryggen og knæene. Jeg kan slet ikke se, at jeg skulle kunne blive ved 11 år endnu.

Politikerne har allerede vedtaget en dramatisk forhøjelse af pensionsalderen. Det følger af de tidligere reformer – Velfærdsforliget i 2006 og Tilbagetrækningsreformen i 2011. Reformerne indebærer, at pensionsalderen gradvist stiger til 67 år, og at den fra 2030 forhøjes til 68 – når dem, der i dag er først i 50’erne, skal på folkepension. Herefter er det køreplanen, at pensionsalderen skal øges hver femte år, hvis den gennemsnitlige levealder bliver ved med at stige. Venstre, Radikale, Konservative og Liberal Alliance vil imidlertid gå endnu hårdere til værks. Pensionsalde-

18 Ekstra Bladet 10.4.2015.

ren skal forhøjes til 67½ allerede fra 2025, dvs. for dem der i dag er i anden halvdel af 50’erne.

Tunge løft og tidlig efterløn
At fortsætte så længe er helt urealistisk for mange med krævende fysisk arbejde. Det gælder Morten Krogh og andre, der tager de tunge løft på byggepladserne. Men det gælder også mange, som offentligheden ikke normalt tænker på som fysisk belastet af jobbet. Vi hørte tidligere sosu-assistent Lene Sønksens beretning. Et andet eksempel er Hanne Bavnsgaard på 57, der arbejder som kommunal dagplejer:

»Når du passer fire små børn på 1-3 år, er der rigtig mange løft hver dag. Børn skal op og trøstes – eller løftes op og ned af barnevognen«, fortæller Hanne Bavnsgaard, der bor i landsbyen Åsted nord for Skive. Da hun startede som dagplejer for næsten 30 år siden, var jobbet anderledes. Børnene var større, nogle gik i skole om formiddagen, og de fleste kunne klare sig selv. I dag bruger kommunen især dagplejerne som et tilbud til de mindste børn, der ellers går i vuggestue – og det betyder langt flere løft. »Vi har lært nogle teknikker, så vi kan løfte uden at belaste kroppen så meget, for eksempel gå ned på hug og løfte derfra. Det er bare ikke al-

tid, at det kan lade sig gøre i praksis. Hvis du skal have et barn over gærdet på en høj stol, må du bruge din krop rigtig meget. På vuggestuerne har de pusleborde, der kan hæves og sænkes elektronisk, men de er svære at få som dagplejer. Også dét giver mange løft«.

Hanne Bavnsgaard er rigtig glad for sit arbejde. Hun tog i en moden alder uddannelsen som pædagogisk assistent. Det gav en viden om børns udvikling, som hun bruger hver dag. Alligevel havde den 57-årige dagplejer regnet med at gå på efterløn som 60-årig:

»Jeg har ofte smerter i skulder og ryg, og ind imellem må jeg tage smertestillende medicin. Jeg har kolleger, som har været sygemeldt i månedsvis på grund af smerter. Med Efterlønsreformen kan jeg først gå, når jeg er 63½ – og det kan blive hårdt«, siger Hanne Bavnsgaard.

»Det er jo nemt nok for dem med lange uddannelser, der først kom på arbejdsmarkedet som 30-årige og ikke har haft fysisk arbejde. Det er noget helt andet for os, som begyndte at arbejde, da vi var 17. Det burde være mere differentieret, hvornår man kan trække sig tilbage«.

Hanne Bavnsgaard kan – trods alt – gå på efterløn, når hun er 63½. Hvis Løkke-regeringen kommer igennem

med endnu en forhøjelse, bliver det først som 64-årig – og det bliver givetvis hårdt. Hendes yngre kolleger har imidlertid slet ikke denne mulighed. Efterlønnen er som nævnt kollapsede for folk under 50. Dagplejeren og murerarbejdsmanden må hænge på til folkepensionen – hvis de kan.

Citat Hanne Bavnsgaard
Kommunal dagplejer

Jeg har kolleger, som har været sygemeldt i månedsvis på grund af smerter. Med efterlønsreformen kan jeg først gå, når jeg er 63½ – og det kan blive hårdt.

Det kan mange ikke. Vi får et godt fingerpeg ved at se på de grupper, der frem til 2014 gik på efterløn allerede som 60-årige. Med de daværende regler kunne det bedst betale sig at vente, indtil man var 62, så var efterløns-satsen højere. En del valgte alligevel at stoppe som 60-61-årige, simpelthen fordi de var slidte og ikke kunne vente. Jeg er blandt forfatterne til bogen Klassekamp fra Oven. Hér kortlagde

Hårde job – større nedslidning	Kvinder i FOA	Alle kvinder	Mænd i FOA	Alle mænd
Tunge løft i arbejdet	42 %	15 %	52 %	35 %
Bøjede eller forvredne arbejdsstillinger	68 %	31 %	41 %	36 %
Slidgigt*	30,3 %	26,6 %	25,0 %	19,3 %
Diskusprolaps eller andre rygproblemer*	15,4 %	13,0 %	19,8 %	15,4 %
Langvarigt sygefravær inden for det seneste år*	11,6 %	6,9 %	– **	– **

*Kun 50-60-årige
**For få observationer

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd dem, der i 2003 tilhørte forskellige sociale klasser på arbejdsmarkedet: Hvem var i 2012 gået på efterløn som 61-årige? I overklassen og den højere middelklasse – dvs. større selvstændige, ledere og akademikere – var det kun hhv. 2 og 6 procent. Derimod var det hele 31 procent i arbejderklassen, som består af faglærte og ufaglærte med almindelige job¹⁹. I to af de store forbund for kortuddannede – FOA og 3F – var tallet endnu højere: over 40 procent. De to forbund repræsenterer mange af de lønmodtagere, der har fysisk krævende arbejde. At belastninger i job og arbejdsmiljø er en væsentlig forklaring på tidlig efterløn, ses også på anden vis: Det er typisk de sam-

me job, der er storleverandør til førtidspension og efterløn²⁰. Arbejderbevægelsens Erhvervsråd kortlagde også, om folk fra forskellige sociale klasser femten år senere var kommet på førtidspension. I overklassen og den højere middelklasse var det kun ganske få – under én procent. I arbejderklassen var det imidlertid 4,3 procent. Og blandt arbejdere i FOA og 3F endnu højere – hhv. 5,8 og 6,5 procent²¹. Altså fuldstændig det samme mønster som dem, der gik på tidlig efterløn. Det hører med, at efterlønnen blandt

20 Dette fremgik af en undersøgelse i 2011. På top-20 over de job, der sendte mange på førtidspension og efterløn, var der 12 job, som igen på begge lister. Ugebrevet A4 7.3.2011.

21 Undersøgelsen kortlagde om folk, der i 1997 tilhørte forskellige sociale klasser, var på førtidspension i 2012. AE-notater 15.10.2014.

de 64-65-årige var socialt bredere. Her var stadig solid overvægt af folk fra arbejderklassen, men også en del fra middelklassen og sågar den højere middelklasse. Det var dette, som gjorde ordningen politisk sårbar – og i de kommende år fører til afviklingen af efterlønnen.

Mere slidgigt – flere sygedage

Hvad er dét, der presser mennesker på tidlig efterløn? Lad os se lidt nærmere på mekanismerne blandt de knap to hundrede tusinde FOA-medlemmer – sosu-assistenter, portører, rengøringsfolk, pædagogiske assistenter og andre faglærte og ufaglærte i den offentlige sektor. Vi har et ganske godt billede af deres arbejdsliv og sundhed fra en stor analyse, som Statens Institut for Folkesundhed i 2015 gennemførte for FOA. Undersøgelsen omfatter erhvervsaktive FOA-medlemmer på 16-64 år, der sammenlignes med alle erhvervsaktive i samme aldersgruppe²². Og billedet er tydeligt: FOA’erne dør med barskere arbejdsmiljø, dårligere sundhedstilstand og længere sygdomsforløb end danskerne som helhed. Det hører med, at flere af FOAs medlemmer er overvægtige, og at de ryger mere end folk flest (men drikker mindre). Usund livsstil er således også en del af billedet. Tabellen på modsatte side dokumenterer imid-

22 Denne del af analysen bygger på svarene fra Den nationale Sundhedsprofil i 2013. 7.803 medlemmer af FOA deltog i denne undersøgelse.

lertid, at arbejdslivet er en nok så vigtig forklaring. FOA’erne har mere fysisk krævende job end folk flest, og nedslidningen er langt mere massiv: Blandt kvinderne er der mere end dobbelt så mange forvredne arbejdsstillinger og næsten tre gange så mange tunge løft. Også blandt mændene er der markant flere tunge løft. Konsekvenserne er også tydelige: Væsentligt flere dør som 50-60-årige med slidgigt eller diskusprolaps/rygproblemer – to typiske symptomer på nedslidning. Hele 12 procent af kvinderne har således haft langvarigt sygefravær inden for det seneste år – blandt deres medsøstre er det under syv procent. Vi har ikke data for mændene på dette spørgsmål, men det fremgår af andre tal i undersøgelsen: 36 procent af alle mandlige FOA-medlemmer har oplevet langvarig sygdom, mens det blandt hele den mandlige befolkning kun er 26 procent. At flere mænd og kvinder i FOA går på efterløn tidligst muligt, siger næsten sig selv.

Den dramatisk stigende tilbage-trækningsalder bringer således mange ældre lønmodtagere i en umulig situation. Jobbets krav til tempo og fysisk formåen overstiger, hvad deres helbred og fysik kan magte. Det dokumenterer en analyse, som ved hjælp af en helt ny metode kortlægger samspillet mellem arbejds-krav og fysisk formåen.

Det Nationale Forskningscenter for Arbejdsmiljø (NFA) undersøgte helbredet hos 677 medarbejdere indenfor industri, transport og rengøring – deres blodtryk, kondi, udholdenhed i ryggen etc. Samtidig har NFA med sensorer og andet kortlagt kravene i deres job – tempo, bevægelse, kropspositioner m.v. I al for mange tilfælde hænger det ikke sammen, konkluderer rapporten, der blev offentliggjort i foråret 2016²³. Tag rengøringsbranchen: 55 procent af rengøringsassistenterne arbejder

Citat Lars Olsen
Forfatter og journalist

Blandt kvinderne er der mere end dobbelt så mange forvredne arbejdsstillinger og næsten tre gange så mange tunge løft.

dagligt med en pulsbelastning over det anbefalede. Langt det meste af arbejdstiden er stående eller gående – en rengøringsassistent går i snit 10.000 skridt på en arbejdsdag. Dette støder frontalt ind i dårligt helbred hos mange. 55 procent ta-

23 NFA: “Objektivt målte fysiske arbejdsevnekomponenter blandt medarbejdere indenfor rengøring, industri og transport”, 2016.

ger receptpligtig medicin, og 72 procent oplever, at smerter hæmmer dem i fysisk krævende arbejdsopgaver. Tallene for medarbejdere i industri og transport er kun en anelse bedre. NFA fremhæver især problemet for medarbejdere over 50 med fysisk arbejde. Kravene i jobbet er stort set som for de yngre, men seniorerne har ikke samme kondi og fysiske formåen. Ikke desto mindre medfører reformer af efterløn og pensionsalder, at de, der er i starten af 50erne, skal arbejde til de er 68. »En stor del af de ansatte på 50+ vil med stor sandsynlighed blive nødt til at trække sig fra arbejdsmarkedet, inden de når pensionsalderen,« forudser en af forskerne, Andreas Holtermann, til Avisen.dk²⁴.

Metoden adskiller sig fra hidtidige analyser, der bygger på folks egen oplevelse af helbred og krav i jobbet – såkaldt selvrapporteret helbred. Med NFA’s nye analyse får vi ved hjælp af sensorer, bloktryksapparater etc. objektive målinger af folks helbred og af de fysiske krav, der ligger i jobbet. En metode, der også bør gennemføres for ansatte i andre udsatte brancher som ældrepleje og bygge- og anlæg, påpeger NFA²⁵. **Efterlønsreformen: Medaljens bagside**

Andre analyser peger samme vej.

24 Avisen.dk 13.3.2016.

25 NFA-rapport s.6, jf. note 23.

19 Lars Olsen et.al: Klassekamp fra Oven, Gyldendal 2014, s. 44.

Dem, der gik på efterløn allerede som 60-61-årige, havde flere smerter og arbejdsrelaterede sygdomme end dem, der ikke trak efterlønskortet²⁶. Hvordan er det så gået? I realiteten ved vi det endnu ikke. Vi er stadig meget tidligt i indfasningen af reformerne. Efterlønsalderen steg i 2014 til 60,5 og er i skrivende stund 61,5. Der er stadig langt til en pensjonsalder på 67½ eller 68. Flere rapporter fra de økonomiske ministerier har ikke desto mindre konkluderet, at Efterlønsreformen er en succes. Analyserne hæfter sig ved, at beskæftigelsen blandt de 60-61-årige er steget. Ja, hvad ellers? Folk hænger selvfølgelig på et halvt eller helt år mere, når de er nødt til det. Det er også det, vi hørte fra sosu-assistenten, murearbejdsmanden og dagplejeren, som vi mødte tidligere. De berettede imidlertid også om smerter i ryg, ben og skuldre – til tider må sosu-assistenten nærmest slæbe sig på arbejde. For en del er udskudt efterløn en hård cocktail. Samtidig kan den stigende beskæftigelse blandt de 60-årige ikke kun tilskrives reformen. Antallet på efterløn har været faldende siden 2004 – mange år før Tilbagetrækningsreformen i 2011. Mange af nutidens seniorer er sundere og bedre uddannede end dem, der forlod ar-

bejdsmarkedet for 10-15 år siden. Flere har selv lyst til at arbejde. Ved nærmere eftersyn har medaljen da også en tvivlsom bagside: Der er nemlig også flere 60-61-årige på sygedagpenge eller dagpenge. Det dokumenterer Arbejderbevægelsens Erhvervsråd i tal til denne publikation. Med data fra DREAM og Danmarks Statistik følges de første årgange, der ikke kunne gå på efterløn som 60-årige. Tallene viser, at der inden Efterlønsreformen var et bemærkelsesværdigt mønster. Andelen på sygedagpenge var markant lavere blandt 60-årige end blandt 59-årige – det samme var arbejdsløsheden. Umiddelbart virker det besynderligt, at folk bliver sundere og mindre arbejdsløse med alderen, men forklaringen ligger lige for: Nedslidte og arbejdsløse brugte efterlønnen som nødudgang og fik dermed et værdigt otium. Mønsteret skifter imidlertid fra 2014, hvor indfasningen af Efterlønsreformen begynder. Sygefravær og arbejdsløshed stiger markant blandt de 60-årige. Tendensen ses på arbejdsmarkedet som helhed, men er særlig dramatisk i to store fagforbund med fysisk krævende arbejde – 3F og FOA. Lad os starte med sygefraværet. På modsatte side ses andelen på sygedagpenge blandt 59- og 60-årige – de 60-årige er den første årgang, der rammes af Efterlønsreformen:

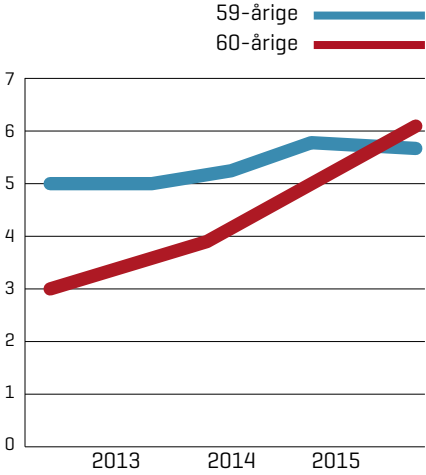
Kig først på de øverste blå kurver i de to grafikker – de 59-årige. Hér er sygefraværet nogenlunde konstant. Tag så de nederste røde kurver med 60-årige. Hér er der både i FOA og 3F en markant stigning i antallet på sygedagpenge. Simpelthen fordi folk med gigt, rygproblemer og andre skavanker, der tidligere gik på efterløn som 60-årige, nu tvinges til at fortsætte i jobbet. De nedslidte betaler en høj pris for politikernes og økonomernes »succes«.

Lad os så se på ledighedstallene. Udviser de samme mønster som sygefraværet? Igen tager vi de 59- og 60-årige i FOA og 3F:

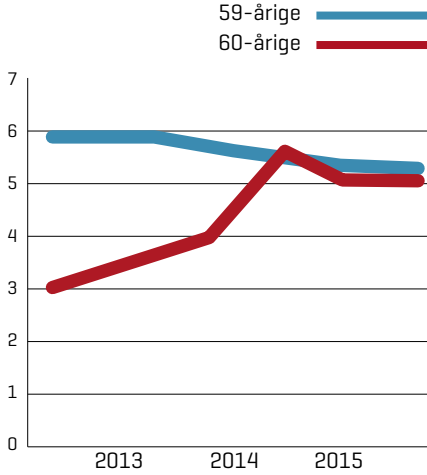
Arbejdsløsheden hænger tæt sammen med konjunkturerne. Det ses på de to øverste blå kurver – de 59-årige. Ledigheden er lavere i 2015 end i 2013. Især mange 3F'ere er kommet i arbejde i takt med, at den værste krise er ovre. Ledigheden for 59-årige er faldet fra over 14 procent til under 8 procent. Men hov, hvad sker der dog blandt de 60-årige? Hér stiger ledigheden – på trods af bedre konjunkturer. Igen er forklaringen ikke raketvidenskab: Langtidsledige 60-årige kan ikke længere gå på efterløn, men skal stå til rådighed for et arbejdsmarked, der ikke står til rådighed for dem. Hvad sker der så, når reformerne slår fuldt igennem og tvinger folk til at fortsætte i job i en længere årrække? I nogle tilfælde kan ansvarlige ar-

bejdsgivere finde knap så belastende jobfunktioner, men for mange bliver det næppe tilfældet. De må bide smerterne i sig. For de slidte og nedslidte vil problemer med ryg, skuldre og ben ofte blive værre – smerterne er resultat af årtiers slid, der bare bliver ved og ved. Følgerne er også til at forudse: Vi har allerede i dag stor ulighed i antallet af gode leveår. Den førte politik øger denne ulighed, simpelthen fordi mange faglærte og ufaglærte bliver slidt helt ned, før de får lov til at forlade arbejdsmarkedet. En del kan næppe klare mosten helt frem til målstregen. Skavankerne vokser til så voldsomme belastninger, at de må sygemeldes. Efter en tid vil arbejdsgiveren miste tålmodigheden – den sygemeldte anses med en vis ret for ustabil arbejdskraft. De nedslidte seniorer får fyresedlen og bliver endnu et tal i statistikken over de mange på dagpenge og kontanthjælp. Allerede i dag vejer seniorerne godt til i disse statistikker. Det lyder dramatisk, men er desværre sandt: Vi ser i disse år et nyt seniorproletariat vokse frem. Det kigger vi nærmere på i næste kapitel.

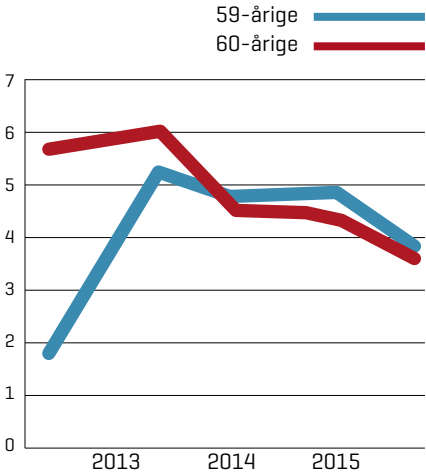
UDSKUDT EFTERLØN – FLERE SYGE
Andel på sygedagpenge i FOAs A-kasse
2013-15

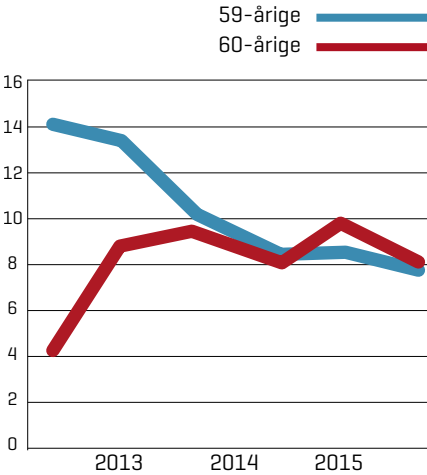
UDSKUDT EFTERLØN – FLERE SYGE
Andel på sygedagpenge i 3F's A-kasse
2013-15

UDSKUDT EFTERLØN – FLERE ARBEJDSLØSE
Andel på sygedagpenge i FOAs A-kasse
2013-15

UDSKUDT EFTERLØN – FLERE ARBEJDSLØSE
Andel på sygedagpenge i 3Fs A-kasse
2013-15

²⁶ "Ufaglærte og faglærte betaler for senere tilbagetrækning", Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, 2016.

Et seniorproletariat vokser frem

Forfatteren til disse linjer kender fra nærmeste hold langtidsledigheden blandt seniorerne: Min hustru, Karin, var ved at miste dagpengene og er nu på efterløn. Hun blev arbejdsløs 1.januar 2014 og søgte frem til 2016 et hav af job – uden resultat.

Det var en uvant situation. Karin kom i kontorlære i 1972, da hun var 17, og har arbejdet lige siden – bortset fra en kortere ledighedsperiode for 10 år siden. Hun hører til generationen før den lange barselsorlov: Tre måneder efter fødslen, så var det op på hesten.

Karin har et flot CV efter mange gode job som sekretær og projektmedarbejder. Hun arbejdede femten år på Christiansborg, og i årene frem til 2014 var hun tovholder på et projekt i Højskolernes Hus, som fik udsatte unge i uddannelse. Projektet var finansieret af Satspuljen, så da bevillingen var ved at løbe ud, blev Karin fyret – ikke den store overraskelse.

Til gengæld kom det bag på os, at det var så svært at finde et nyt job. I næsten to år søgte Karin omkring to job om ugen – det er en pligt for overhovedet at modtage dagpenge. Resultatet var imidlertid kun to – forgæves – jobsamtaler. Karin er en af de »raske og rørige« seniorer, som ifølge politikerne skal blive læn- gere på arbejdsmarkedet – der var bare ingen arbejdsgivere, som ville ansætte hende.

Noget af det mest frustrerende var de robotter, som mange arbejdsgivere bruger til grovsortering af det store antal ansøgninger. Hér indtastes alder, uddannelse, anciennitet

m.v., og først derefter kan der vedhæftes CV og ansøgning. Ofte bruges robotterne til automatisk at frasortere ansøgere over en vis alder. Da Karin søgte et job i Beskæftigelsesministeriet, viste det sig, at selv de bruger robot!

En undersøgelse fra HK dokumenterer, at Karins erfaringer langt fra er et enkeltstående tilfælde. Svarene fra flere tusinde HK'ere viser, at yngre og ældre søger job med samme intensitet, men vidt forskelligt resultat. Blandt dem under 50 er det kun hver tredje, som ikke har været til jobsamtale i det seneste år. Blandt de 50-60-årige er det imidlertid halvdelen og blandt dem over 60 næsten to tredjedele²⁷. Med andre ord: Jo ældre – desto færre kommer til samtale.

Ved nytår 2016 var Karin ved at miste dagpengene. Til alt held var hun også lige fyldt 61 – og kunne akkurat gå på efterløn. Planen var ellers at arbejde nogle år mere, men nu blev efterlønnen en redningskrans. Uden efterløn var det blevet lidt tid på den midlertidige kontanthjælpslignende ydelse – og så forsøgelse af mig. Sådan er det for mange af de ledige, der er bare nogle år yngre.

Det er mennesker, som har arbejdet i

årtier, passet deres job, betalt deres skat og opbygget velfærdssamfundet. Deres seniorår bliver på ægtefællens regning – de fleste med færre penge end os.

Vi er ved at skabe et brutalt samfund for mange af de seniorer, der er så uheldige at blive arbejdsløse eller syge. Arbejdsgiverne putter dem bagerst i køen, mens politikerne forringer dagpenge, efterløn og sygedagpenge. En særegen tak til dem, der muliggjorde gratis universitetsuddannelse og verdens højeste SU til politikere, økonomer og andet godtfolk.

Tallene taler deres barske sprog: Vi ser i disse år et **seniorproletariat** vokse frem.

- A-kassernes Samvirke leverede i sommeren 2015 et omfattende talmateriale til forfatteren af denne publikation. Det viste, at 50+ udgjorde 29 procent af de forsikrede, men hele 39 procent af »de udfaldsramte«, som havde mistet dagpengene²⁸. Reformen i 2010 forkortede dagpengeperioden fra fire til to år og gjorde det langt sværere at genoptjene dagpenge. Det har ramt senio-

²⁸ Tal fra A-kassernes Samvirke leveret til denne publikation i sommeren 2015.

Citat

Lars Olsen
Forfatter og journalist

Vi er ved at skabe et brutalt samfund for mange af de seniorer, der er så uheldige at blive arbejdsløse eller syge. Arbejdsgiverne putter dem bagerst i køen, mens politikerne forringer dagpenge, efterløn og sygedagpenge.

terne hårdt.

- Over 72.000 i alle aldre havde i januar 2016 mistet dagpengene – det gælder blandt andet 5.200 i FOAs A-kasse og hele 16.000 i 3Fs A-kasse²⁹.
- Fra 2010 til 2016 er der sket intet mindre end en eksplosion i antallet af seniorer på kontanthjælp. Blandt de 50-59-årige voksede tallet med 92 procent og blandt de 60-64-årige med hele 145 pro-

²⁹ Oplysninger fra A-kassernes Samvirke, august 2016.

cent – altså mere end en fordobling. Derimod er antallet af unge på kontanthjælp nogenlunde konstant³⁰.

- I juni 2015 var det 12 procent af de »udfaldsramte«, der hverken modtog løn eller sociale ydelser, men blev forsørget af familie m.v. I skrivende stund er tallene fra juni 2015 stadig de nyest tilgængelige. A-kasserne skønner, at væsentligt flere i dag er uden forsøgelse, da mange siden er faldet ud af de midlertidige ordninger for langtidsledige³¹.

Arbejdsgiverne peger på, at seniorerne ikke har væsentlig større ledighedsrisiko end andre. Det er også rigtigt. Problemet er bare, at hvis folk over 50 først ryger ud, så er det langt sværere at komme tilbage i job. Arbejdsgiverne viger tilbage for at ansætte seniorer, som de ikke kender.

Mange af cheferne erkender da også, at seniorerne havner bagerst i køen. I en undersøgelse siger ni procent, at de altid bliver sorteret fra,

³⁰ Data i Statistikbanken (Danmarks Statistik): Antal kontanthjælpsmodtagere i januar 2010 og marts 2016.

³¹ Statistikken for »udfaldsramte« udarbejdes af Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering under Beskæftigelsesministeriet. Tallene er gengivet fra beskæftigelsesministerens svar til Folketinget på spørgsmål nr.52, 28. september 2015.

mens syv procent tilkendegiver, at de skal være bedre kvalificerede end yngre ansøgere for at komme i betragtning. I realiteten er problemet endnu større. Mange af cheferne svarer nemlig mere positivt i undersøgelsen end de handler i praksis. Det vurderer professor på Aalborg Universitet, Per H. Jensen, der forsker i seniorer på arbejdsmarkedet. Samme vurdering har foreningen Senior Erhverv, hvor ledige over 50 selv går fra virksomhed til virksomhed for at skaffe job³². Seniorledigheden rammer bredt på arbejdsmarkedet. I langt de fleste A-kasser udgør folk over 50 en større del af de »udfaldsramte« end af de forsikrede. Overvægten er også markant blandt ledere og en del funktionærgrupper³³. Det er således ikke kun et problem for de kortuddannede.

Arbejdsløsheden – større end vi tror

Er arbejdsløsheden da stadig et problem i Danmark 2016? Finansminister Claus Hjort Frederiksen siger, at vi er »tæt på fuld beskæftigelse«³⁴. Samme budskab lyder fra andre politikere og toneangivende økonomer. Den officielle ledighed er da også forholdsvis lav – godt 4 procent. Mange jobsøgende er imidlertid ikke

.med i dette tal. Det gælder blandt andet en del af dem, der i de seneste år har mistet dagpengene. De er ikke kun røget ud af dagpengesystemet, men også helt ud af statistikken. Et mere reelt billede tegnes af de såkaldte AKU-undersøgelser. De udarbejdes af Danmarks Statistik og bruges af EU og andre internationale organisationer. I april 2016 var der 114.600 arbejdsløse ifølge de almindelige statistikker, men 180.000 ifølge AKU. Dermed er arbejdsløsheden ikke 4,3 procent, men 6 procent³⁵. Dette tal bruges internationalt, men danske politikere og medier henviser især til den registrerede – og betydelig lavere – ledighed. Skønmalерiet har kronede dage! Med til billedet hører, at arbejdsløsheden er meget forskellig fra fag til fag. Indenfor nogle områder er der mangel på arbejdskraft, mens der indenfor andre er betydelig arbejdsløshed. Det er dét, der rammer seniorerne hårdt og danner grobund for et seniorproletariat. Hertil kommer konsekvenserne af de politiske reformer:

Dagpengereformen vil fortsat bide hårdt i årene fremover. Et bredt flertal i Folketinget har godt nok vedtaget en forbedring af reformen. Ændringen i foråret 2016 gør det lettere at genoptjene dagpengene ved at tage kortvarige småjob. A-kassernes Samvirke vurderer dog, at det stadig

vil være omkring 10.000 om året, der vil miste dagpengene³⁶. Samtidig udfases den midlertidige arbejdsmarkedsydelse, der fra 2013 holdt hånden under mange ledige. Når det sker, vil folk, der mister dagpengene, ryge på almindelig kontanthjælp – hvis de kan få det. Det kan mange ikke, fordi deres ægtefælle arbejder eller de ejer et hus. I juni 2015 var det som nævnt 12 procent af de »udfaldsramte«, som var helt uden forsørgelse. En stor gruppe var dengang på en midlertidig ydelse, der nu er løbet ud eller er ved at gøre det³⁷. Efter alt at dømme står mange af disse i dag uden indkomst.

Problemet skærpes fremover i takt med, at efterlønsalderen hæves år for år. Mange ældre langtidsledige brugte – som min hustru Karin – efterlønnen som redningskrans. Uden efterlønnen bliver endnu flere henvist til kontanthjælp eller forsørgelse af familien. En dybt uværdig situation for mennesker, der har knoklet gennem et langt liv og betalt deres skat til fællesskabet. Læg dertil det tidligere nævnte problem – de nedslidte. En del af seniorerne vil være langtidsledige af den simple grund, at de ikke kan mere – og derfor ikke er attraktiv arbejdskraft. Jeg har gennem tiden deltaget i en del møder og debatter om em-

net, og det har slået mig, hvor bredt den fysiske og psykiske nedslidning rammer: En mellemleder på et lager fortæller, hvordan han ikke længere kan holde til jobbet på grund af gig. Jobbet indebærer, at mellemlederen skal stå op eller gå rundt på lageret det meste af dagen – og det magter de gigtplagede ben ikke længere. For en pædagogisk assistent er problemet gig i fingrene. Hun har for eksempel svært ved at trykke så hårdt, som hun skal, når hun skal åbne og lukke de krybber, som børnene bruger til middagssøvn. Hun har også svært ved at følge ungerne tempo op og ned fra gulvet. Som 60-årig hænger hun stadig på, men hvor længe?

Ældre it-medarbejdere beretter, at mange i 60'erne har svært ved at følge med de hastige forandringer i it-systemerne. Tempoet er højt, viden og færdigheder bliver hurtigt forældet – og mange oppe i årene har vanskeligt ved at kapere alt det nye. Fysisk og psykisk nedslidning handler således ikke kun om folk, der normalt forbindes med fysisk krævende arbejde. Og mange af de fysisk og psykisk nedslidte kommer til at hutle sig igennem: Først på dagpenge eller sygedagpenge, så på kontanthjælp eller forsørgelse af familien. Der er således al mulig grund til at slå alarm: Kun en blind kan overse, at seniorproletariatet er på vej – og efter alt at dømme bliver det kun værre i årene fremover.

Seniorførtidspension – et politisk figenblad

Jeg kan næsten høre beskæftigelsesminister Jørn Neergaard Larsen og den radikale Morten Østergaard for mit indre øre: »Hvis folk er nedslidte, kan de jo få seniorførtidspension«. Ordningen blev indført med Tilbagetrækningsreformen i 2011. Ifølge daværende beskæftigelsesminister Inger Støjberg er seniorførtidspension beregnet »for alle nedslidte, der nærmer sig pensionsalderen«.

Citat Per Flindt Christensen Sygehjælper

Jeg er heldig, at jeg på grund af hussalget kan klare mig frem til 65, hvor jeg bliver folkepensionist. Hvad skulle jeg dog have gjort, hvis jeg ikke havde denne mulighed? Jeg har aldrig forestillet mig, at jeg på denne måde skulle ”selvpensionere” mig selv.

Problemet er bare, at det er lige så svært at opnå en seniorførtidspension som en almindelig førtidspension. Kriterierne er simpelthen de samme. Den væsentligste forskel er,

at kommunen skal behandle ansøgningen inden for seks måneder – en ansøgning om førtidspension kan ellers tage meget længere. Indtil nu er det da også kun få hundrede i hele Danmark, der har fået bevilget en seniorførtidspension. Ordningen er mest af alt et figenblad, som politikerne kan dække sig bag, når spørgsmålet om de nedslidte kommer op i medierne. På disse sider er et eksempel fra det virkelige liv: Sygehjælperen Per Flindt Christensen som jeg interviewede i sommeren 2015.

For »rask« til seniorførtidspension

Per Flindt Christensen var 47 år på arbejdsmarkedet. Han kom i lære som maskinarbejder i 1968, da han var 16. Han blev udlært og arbejdede hos Brødrene Gram i Vojens, som fremstiller køleskabe og andet køle- og fryseudstyr. Maskinarbejderen mistede imidlertid jobbet under krisen sidst i 1970'erne, skiftede branche – og blev portør. Siden tog Per Flindt Christensen den ét-årige uddannelse til sygehjælper og arbejdede på en stribe forskellige arbejdspladser – plejehjem, Haderslev Sygehus og senest Aabenraa Sygehus. »Jeg var utrolig glad for mit arbejde. Jeg har læst en masse bøger om anatomi og fysiologi – det har altid interesseret mig at vide, hvordan kroppen fungerer. Det blev nærmest en hobby,« fortæller den 64-årige sønderjyde.

32 Ugebrevet A4 22.4. 2014.

33 Tal fra A-kassernes Samvirke leveret til denne publikation.

34 Interview med TV 2 News 11.7.2016.

36 Ugebrevet A4 3.6.2016.

37 Se note 31.

Men jobbet havde sin pris. Per Flindt Christensen arbejdede en del år på en afdeling, hvor han var eneste mandlige sygehjælper. Det medførte mange tunge løft og stigende problemer med ryggen. Siden fik han job i fysioterapien, som er mindre belastende for ryggen.

»Arbejdsgiveren søgte at tage hensyn til mine problemer med ryggen, men du kan ikke undgå løft og belastninger, når du arbejder i sundhedsvæsenet,« konstaterer Per Flindt Christensen og fortsætter:

»I dag er min ryg faldet helt sammen. De nederste ribben hviler direkte på hoftekammen, hvor der normalt er 10-15 cm i mellem brystkassen og hoftekammen. Det fremgår også af røntgenbilleder, at mine ryghvirvler er drejet rundt på siden. Lægen var slet ikke i tvivl om, at dette var et alvorligt sammenfald i ryggen«.

Årsagen er både belastninger på jobbet og knogleskørhed, som flere i familien lider af. Per Flindt Christensen har i otte år fået receptpligtig medicin imod knogleskørhed. Allerede for otte år siden foreslog hans daværende læge, at de søgte om en førtidspension. »Men jeg sagde nej. Jeg har altid været meget pligtopfyldende og glad for mit arbejde. Det nej fortryder jeg i dag,« fortæller den nu forhenværende sygehjælper.

Ryggen blev nemlig værre og værre. I marts 2014 søgte Per Flindt Christensen om den nye seniorførtidspension. Ansøgningen var bakket op af to speciallægeerklæringer, som dokumenterede knogleskørhed, sammenfald i ryggen og forvredne ryghvirvler. Alligevel blev det et nej fra Aabenraa Kommune:

»Kommunens konsulent var højest en time på sygehuset. Hun henviste

Citat Per Flindt Christensen Sygehjælper

Kommunens konsulent var højest en time på sygehuset. Hun henviste til, at min arbejdsevne ikke er væsentligt nedsat, da jeg kun havde 11 sygedage året før. Men det skyldes jo, at jeg er opdraget til at gøre min pligt – og kæmpede mig på arbejde på smertestillende piller.

til, at min arbejdsevne ikke er væsentligt nedsat, da jeg kun havde 11 sygedage året før. Men det skyldes jo, at jeg er opdraget til at gøre min pligt – og kæmpede mig på arbejde på smertestillende piller,« fortæller Per Flindt Christensen.

Den 1. januar 2015 kvittede han jobbet – han kunne simpelthen ikke mere. Per Flindt Christensen er ikke med i efterlønsordningen og er i dag

stort set uden indkomst. Han får godt to tusinde udbetalt hver måned fra pensionskassen, men lever i hovedsagen af indtægterne fra et hussalg. Per Flindt Christensen boede i mange år i Christiansfeld med hustru og to børn. Men børnene flyttede hjemmefra, hustruen døde af kræft for 10 år siden – og huset var for stort. Han solgte det og flyttede til en lejlighed i Rødekro, hvor sønnen bor.

»Jeg er heldig, at jeg på grund af hussalget kan klare mig frem til 65, hvor jeg bliver folkepensionist. Hvad skulle jeg dog have gjort, hvis jeg ikke havde denne mulighed? Jeg har aldrig forestillet mig, at jeg på denne måde skulle ”selvpensionere” mig selv. Jeg har betalt skat i over 40 år og altid troet, at samfundet var der for én, hvis man blev syg. Men sådan er det ikke«.

Han er et godt eksempel på den virkelighed, vi allerede i dag ser hos en del

seniorer, og som bliver langt hyppigere fremover. Seniorer, der ikke kan arbejde – måske fordi de er nedslidte, måske fordi ingen arbejdsgiver vil ansætte dem – men heller ikke kan få dagpenge og snart heller ikke efterløn.

Mange har som Per Flindt Christensen været årtier på arbejdsmarkedet, betalt deres skat og opbygget velfærdssamfundet. Men de må hut-

le sig igennem seniorårene. Nogle på forsørgelse hos familien – andre ved at tære på mere eller mindre sparsomme økonomiske reserver. Seniorproletariatet stiller spørgsmål ved selve den sociale kontrakt, der er fundamentet for velfærdsstaten. En kontrakt mellem forskellige generationer og sociale klasser, der sikrer solidaritet og sammenhængskraft i samfundet.

Kontrakten indebærer, at vi arbejder og betaler vores skat til fællesskabet. Til gengæld sikrer velfærdssamfundet ret til uddannelse og sundhed, og at samfundet er der for os, hvis vi bliver syge eller arbejdsløse. Når mennesker må hutle sig igen, selv om de har knoklet og betalt skat i årtier, så skrider noget helt fundamentalt. Det er ikke bare tragisk for den enkelte og moralsk oprørende for os andre. Det antaster selve fundamentet for velfærds-samfundet.

Slotsholmens blinde vinkler

»Langt de fleste på efterløn er hverken mere eller mindre syge end deres jævnaldrende på arbejdsmarkedet«.

Statsminister
Lars Løkke Rasmussen

– nytårstalen 2011

Dansk politik har ofte fokus på brudte løfter, forkerte tal og fejlagtige udsagn. Løftebrud og faktatjek hører nærmest til journalisternes yndlingsport.

Lars Løkke Rasmussens udsagn om efterløunnerne er en af de mest fatale omgørelser af sandheden i nyere politisk historie. Konsekvenserne handler ikke om spidsfindigheder i det politiske spil på Christiansborg, men om hundredtusinder af danskeres levevilkår og seniorår.

Udtalelsen faldt i nytårstalen den 1. januar 2011, hvor statsministeren blæste til kamp mod efterlønnen. Fem måneder senere blev Venstre, Konservative, Dansk Folkeparti og Radikale enige om Tilbageføringsreformen, der beskærer efterlønnen markant og reelt afvikler ordningen for de yngre generationer. Lars Løkke Rasmussen støttede sig blandt andet på Arbejdsmarkedskommissionens rapport fra 2009. I rapporten *Velfærd kræver Arbejde* foreslog kommissionen en afvikling af efterlønnen. Det var samme rapport, som støbte kuglerne til Dagpengereformen i 2010. Dagpengene er den mest kontroversielle reform i mange år. De sociale konsekvenser er dramatiske – langt flere end oprindelig antaget er røget ud af dagpengesystemet.

De kommende år vil vise, at Arbejds-

markedskommissionens forhold til virkeligheden ikke var stort bedre, når det gælder efterlønnen. Kommissionen analyserede ikke selv seniorernes helbred og arbejdsevne, men henviste til en analyse fra brancheorganisationen Forsikring & Pension. Den undersøgte imidlertid aldrig de spørgsmål omkring helbredet, som er afgørende for efterlønnernes arbejdsevne.

Det påpeger økonom Niels Enrum og journalist Jacob Andersen, som kortlagde grundlaget for Tilbageføringsreformen: »Bruger man den mest relevante information, er den hæderlige konklusion, at efterløunnerne som helhed har et dårligere helbred end de erhvervsaktive 60-64-årige³⁸,« fastslår deres analyse.

Samme konklusion har Karina Friis fra Aalborg Universitet. Hun undersøgte, om tidlig efterløn hang sammen med dårligt helbred og øget risiko for tidlig død:

»Ikke alene har efterløunnerne under ét dårligere helbred end dem, der forbliver i beskæftigelse. Der er også en direkte årsagsforbindelse mellem folks helbred og deres tilbøjelighed til at gå på efterløn som 60-årige.

38 Niels Enrum og Jacob Andersen: "Forkerte reformer giver ikke bedre velfærd", Dansk Kommunikation 2011, s. 110.

I forhold til de tolkninger, der har været fremherskende, må det altså konkluderes, at hele to antagelser kan afkræftes: Efterlønsmodtageres helbred er ikke lige så godt som de beskæftigedes, og der er endvidere en direkte sammenhæng mellem helbredstilstand og tilbøjeligheden til at gå på efterløn,³⁹« konkluderede hendes undersøgelse.

Forsikring & Pension pegede på, at efterløunnerne ikke i højere grad end de erhvervsaktive led af kræft, diabetes, hjertesygdomme og KOL. Det er der da heller ikke grund til at antage. Til gengæld viste adskillige andre analyser, at efterløunnerne i højere grad døjede med følger af fysisk og psykisk nedslidning. For eksempel slidigt, migræne og psykiske lidelser. Det blev blandt andet dokumenteret af undersøgelser fra Det Nationale Forskningscenter for Arbejdsmiljø (NFA) og Statens Institut for Folkesundhed, men disse analyser blev slet ikke brugt af Arbejdsmarkedskommissionen. Arbejdsmarkedskommissionen kon-

39 Karina Friis analyse bringes i Jørgen Goul Andersen og Per H. Jensen (red.): "Tilbageføringsreformen fra arbejdsmarkedet", Frydenlund Academic 2011, s. 67.

kluderede således, at en afvikling af efterlønnen forbedrer de offentlige finanser med 18 mia. kroner om året. Om seniorerne overhovedet er i stand til at arbejde i så stort omfang blev aldrig kortlagt. Heller ikke om konsekvensen er øget nedslidning og ulighed i gode leveår.

Citat

Karina Friis
Aalborg Universitet

Ikke alene har efterløunnerne under ét dårligere helbred end dem, der forbliver i beskæftigelse. Der er også en direkte årsagsforbindelse mellem folks helbred og deres tilbøjelighed til at gå på efterløn som 60-årige.

Kommissionen bestod i hovedsagen af direktører fra det private erhvervsliv og en stribe velkendte økonomer: Direktør Jørgen Søndergaard, professor Peder J. Pedersen og professor Michael Svarer – sidstnævnte er siden udnævnt til økonomisk overvismand. Her skal han agere overdommer på de reformer, som han selv designede. At dommen lyder på frifindelse, kan næppe overraske.

Arbejdsmarkedskommissionen hørte til den skole af økonomer, der sætter

lighedstegn mellem øget udbud af arbejdskraft [arbejdsudbud], og at flere kommer i job. At folk har helbred til at arbejde – og at arbejdsgiverne vil ansatte dem – regnes for en selvfølge. Sådan er det imidlertid langt fra altid, det vender jeg tilbage til.

40 år på arbejdsmarkedet?

Forfatteren til disse linjer har arbejdet i mediebranchen i over 30 år. Jeg var i en del år Christiansborg-journalist på Politiken og det nu lukkede Aktuelt, og jeg har aldrig oplevet noget så tendentiøst som den kampagne, der førte til afviklingen af efterlønnen. Jacob Andersen og Niels Enrum udsendte deres bog

om Efterlønsreformen i sensommeren 2011. Den kortlagde et superaktuelt emne, der blev diskuteret heftigt i valgkampen samme efterår. Alligevel blev bogen stort set ikke omtalt i medierne. På et tidspunkt blev jeg ringet op af en tidligere kollega, som er journalist på et landsdækkende dagblad. Hun ringede om noget helt andet, og jeg fortalte om Andersen & Enrums bog: »Den ville jeg rigtig gerne skrive om, men jeg får det aldrig igennem. Alle cheferne herinde er imod efterløn-

nen,« replicerede hun. At dette langt fra er enkeltstående, fremgår af en analyse fra *Infomedia*. Analysebureauet overvågede medi- edækningen af efterlønnen i 2009, 2010 og 2011. I de to første år om- fattede kortlægningen de seks store landsdækkende aviser. Langt de fle- ste artikler og indlæg talte for at for- ringe efterlønnen. Kun 14 procent gik på at bevare den, 28 procent var neutrale, mens hele 33 procent ville afskaffe ordningen og yderligere 25 procent forringe den. Med andre ord: En massiv kampagne – i lederartik- ler, debatindlæg og journalistiske artikler. I 2011 blev dækningen mere nuan- ceret, men debatten døde også hur- tigt ud⁴⁰. Der var selvfølgelig stadig nogle artikler og debatindlæg, men den orkestrerede kampagne fra re- daktører og mediebosser stoppede. Målet var nået: Statsministeren ville afskaffe efterlønnen – og få måne- der efter blev Tilbagetrækningsre- formen vedtaget.

Dansk Folkeparti foreslog i foråret 2011, at efterlønnen blev gjort af- hængig af »40 år på arbejdsmarke- det«. Dette ville begrænse ordningen til dem, der kommer tidligt på ar- bejdsmarkedet og ofte har fysisk krævende arbejde. Desværre blev forslaget aldrig til noget. Ingen af de

andre partier støttede det, og DF in- sisterede heller ikke selv på ideen. Måske er grundtanken ikke død? Indtil nu har efterløn og pension i hovedsagen været knyttet til perso- nens alder. »40 år på arbejdsmarke- det« tager også højde for, hvornår vi kommer *ind* på arbejdsmarkedet. At

Der kan være folk på ar- bejdsmarkedet, der har været der i mange år, og som derfor er mere nedslidte end eksem- pelvis akademikerne.

arbejderne starter tidligt og går tid- ligt, mens akademikerne starter sent og går sent. Under valgkampen i 2015 blev en anden udgave af samme tankegang rejst af en række socialdemokrater – Peter Hummelgaard Thomsen, Jeppe Bruus, Lennart Damsbo-An- derssen, Jan Johansen og Bjarne Lausten, der alle i dag sidder i Folke- tinget. De lagde op til, at folk med et langt og hårdt arbejdsliv skal have mulighed for at gå tidligere på pen- sion. En model, der som nævnt er ved at blive indført i Tyskland. Forslaget blev betegnet som »for- nuftigt« af Dansk Folkeparti: »Der kan være folk på arbejdsmar-

kedet, der har været der i mange år, og som derfor er mere nedslidte end eksempelvis akademikerne. Der kan være en god ræson i det, der bliver foreslået«, sagde DF-gruppefor- mand Peter Skaarup, som gerne vil drøfte ideen nærmere med Social- demokraterne⁴¹. Det er en debat, vi vil høre mere til. Den vil tage til i styrke i takt med, at konsekvenserne af de skæve refor- mer bliver tydeligere. Jeg vender til- bage til debatten i næste kapitel.

Skævt folkestyre – skæve regneregler

Antallet på efterløn har været fal- dende siden 2004. Tallet faldt også i årene efter 2008, hvor der var krise og kraftigt stigende arbejdsløshed. Mange seniorer blev på jobbet – de ville gerne arbejde. Nutidens seniorer er som helhed sundere og bedre uddannet end dem, der forlod arbejdsmarkedet for en generation siden. Tallene viser da også, at vi i 2014 trak os tilbage over ét år senere end i 2008⁴². Udviklin- gen var således i fuld gang, før Tilba- getrækningsreformen fra 2011 be- gyndte at blive indfaset fra 2014. Tillad mig at gentage et par funda- mentale pointer fra tidligere: Det er nødvendigt, at vi *gennemsnitligt* tager nogle ekstra år på arbejdsmarkedet. Når danskerne samlet set bliver ældre,

må nogle af årene bruges på jobbet – ellers hænger det store samfundsøko- nomiske regnestykke ikke sammen. En del af det seneste tiårs reformer har således været nødvendige. Re- formerne er dog også meget vidtgå- ende – både i forhold til andre lande og store befolkningsgruppers hel- bred og arbejdsevne. Vi bliver gen- nemsnitligt ældre og sundere, men gennemsnittet dækker over store sociale forskelle. Hvorfor er politikere og medier så blinde over for denne enkle kends- gerning? Svaret hænger sammen med dybere ændringer af folkestyret. Historisk havde Danmark – og de andre skandinaviske lande – et bredt favnende folkestyre. Det politiske liv skete i tæt samspil med stærke fol- kelige bevægelser blandt arbejdere, bønder og andre jævne folk. I dag er miljøet omkring Slotsholmen i højere grad en afsondret boble, præget af sin egen dynamik mellem politikere, embedsmænd/ekspertter og medier. Lad os tage en tur op i helikopteren og se nærmere på de mekanismer, der har ændret folkestyret og skaber blinde vinkler overfor sociale forskelle:

For det første er der sket en forskyd- ning af magten fra Folketinget til embedsapparatet. Skiftet er på glimrende vis kortlagt i professor Tim Knudsens prisbelønnede værk fra 2007 – *Fra folkestyre til mar- kedsdemokrati*. Lag på lag afdækker Tim Knudsen »djøf’isering« af de-

mokratiet. Mens den traditionelle embedsmand ydede faglig rådgiv- ning til minister og Folketing, er em- bedsapparatet i dag blevet »policy- entreprenører«⁴³. Især Finansministeriet udgør et »superministerium«, som både til- rettelægger den overordnede øko- nomiske politik og overvåger fagmi- nisteriernes virksomhed. Tim Knudsen tøver ikke med at betegne Finansministeriet som »statsreligio- nens ypperstepræster«⁴⁴. I de seneste år har Finansministe- riet især svinget taktstokken i kraft af de såkaldte økonomiske modeller. Ministeriets computermodeller af- gør, om et forslag er godt eller skidt – og konklusionerne kolporteres ukritisk videre af medierne. De fær- reste er imidlertid klar over, at Fi- nansministeriet har indrettet mo- dellerne, så »reformer« af dagpenge, efterløn, pension og an- dre sociale ydelser altid vil være en god forretning for staten. Et eksempel: Mange seniorer er ar- bejdsløse – trods meget snak om »det grå guld« er der ikke efterspørg- sel efter deres arbejdskraft. Sådan ser det imidlertid ikke ud i Finansmi- nisteriets modeller. Her betyder refor- mer af efterløn og pension, at der bli- ver et *øget arbejdsudbud* – det vil

sige øget udbud af arbejdskraft. Ifølge modellerne vil et øget arbejds- udbud inden for få år pr. automatik føre til flere i job. Dermed forbedrer »reformer« helt automatisk sam- fundsøkonomien i de langsigtede 2020- og 2025-planer, der styrer skiftende regeringers økonomiske politik. På Christiansborg kaldes hø- jere pensionsalder ligefrem »den gyldne hane«: man skruer på hanen, og ud vælter en masse dejlige mil- liarder, som politikerne kan bruge på gode gaver. I virkeligheden er dette al for optimi- stisk. Det påpeger fhv. departe- mentschef Jørgen Rosted, der fra 1976 til 1991 ledede Finansministe- riets beregninger med computermo- dellens ADAM. Han peger på, at det i dén ADAM-model, der bruges i det uafhængige Danmarks Statistik, ta- ger ikke mindre end 17 år, før øget arbejdsudbud omsættes i flere job. Først efter 17 år har økonomien fun- det en ny balance. Den fhv. departementschef peger på, at Finansministeriet har skruet på modellerne, så øget arbejdsud- bud på få år fører til flere job. Og dette trækker den økonomiske poli- tik i retning af »en neoliberalistisk markedsfundamentalisme«:

»Det betyder, at lavere skatter, kor- tere dagpengeperiode, lavere kon- tanthjælp og højere pensionsalder alt sammen får folk til at arbejde mere, lønnen til at stige mindre, og konkurrenceevnen blive forbedret

Citat Peter Skaarup DF-gruppeformand

40 Infomedias analyse blev foretaget for 3F. Den er nøjere gennemgået i Lars Olsen m.fl.: ”Det danske klas- sesamfund”, Gyldendal 2012, s. 83-86.

41 Berlingske 1.6.2015.

42 Politiken 7.3.2016.

43 Tim Knudsen: ”Fra folkestyre til markedsdemokrati”, Akademisk Forlag 2007 s. 248.

44 Tim Knudsen: ”Fra folkestyre til markedsdemokrati”, Akademisk Forlag 2007 s. 250.

så vækst og beskæftigelse stiger. Og det vil gå så hurtigt, at der kan sættes lighedstegn mellem større arbejdsudbud og flere arbejdspladser. Det er vel den tro og tænkning, der er kommet til at dominere i løbet af den sidste halve snes år,» påpeger Jørgen Rosted i et debatindlæg og konkluderer lidt senere:
*»Hvis Finansministeriet går tilbage til at anvende Danmarks Statistiks udgave af ADAM modellen, og regeringen har samme mål for beskæftigelsen, skal der udformes en anden økonomisk politik med mindre vægt på at øge arbejdsudbuddet, og mere vægt på at øge beskæftigelsen ved at sætte nye aktiviteter i gang«*⁴⁵.

Politikernes retorik følger da også det mønster, som Jørgen Rosted skitserer. De etablerede partier praler med, at de har gennemført »reformer der skaber flere arbejdspladser«. I virkeligheden har de blot gennemført reformer, der øger udbuddet af arbejdskraft. Om dette fører til flere job – eller bare til flere arbejdsløse – afhænger af, om der er efterspørgsel efter arbejdskraften. Dette hænger igen sammen med konjunkturerne – og om politikerne sætter gang i aktiviteter, der skaber konkrete arbejdspladser. For eksempel bygger nye veje eller ansætter flere i ældreplejen.

45 Jørgen Rosted: "Økonomiske modeller afspejler markedsfundamentalisme". Indlæg på Netavisen Plo 21.4.2015.

Citat Lars Olsen
Forfatter og journalist

På den korte bane kan der således ikke sættes lighedstegn mellem øget arbejdsudbud og flere arbejdspladser. Det er ikke desto mindre dét, der sker i Finansministeriets økonomiske modeller.

På den korte bane kan der således ikke sættes lighedstegn mellem øget arbejdsudbud og flere arbejdspladser. Det er ikke desto mindre dét, der sker i Finansministeriets økonomiske modeller. Og det giver embedsapparatet en hidtil uset magt i forhold til de folkevalgte og offentligheden.

Samtidig har folkestyret også på anden vis fjernet sig fra befolkningens hverdag. Tidligere var livet på Christiansborg tæt knyttet til et hav af folkelige bevægelser og foreninger, hvor mennesker var fagligt og politisk aktive. Den typiske socialdemokrat var en faglært eller ufaglært arbejder, som var valgt til Folketinget efter mange års erfaring i fagbevægelsen, boligorganisationen eller byrådet.

Den typiske Venstre-mand havde rødder i landbomiljøet – landbrugsorganisationer, højskoler, brugsforeninger m.v. I dag er politik i højere grad blevet en professionel karriere. 62 procent af MF'erne er akademikere eller studerende på akademiske uddannelser – kun 14 procent tilhører befolkningens store flertal af faglærte og ufaglærte⁴⁶. Mange vælger en politisk karriere allerede i de unge år. De vælges til ledelsen i en politisk ungdomsorganisation, læser statskundskab eller lignende på universitetet og tager et konsulentjob, indtil den eftertragtede folketingskreds dukker op. Professionaliseringen har ændret spillet på Christiansborg. Det handler mere om at score taktiske gevinster på den korte bane end om at forfølge nogle grundlæggende politiske mål, formet af organisationer og bevægelser ude i samfundet.

Lad mig endelig pege på en tredje og sidste ændring af folkestyret: forbindelsen mellem de folkevalgte og vælgerne er anderledes end før. Kontakten foregår ikke så meget i forsamlingshusene eller de folkelige organisationer, men i højere grad gennem medierne. Det er mediernes nyheder og analyser, som sætter dagsordenen – også på de sociale medier. Det gør redaktører, kom-

46 Kortlægning i Altinet 22.6.2015.

mentatorer og journalister til en selvstændig magtfaktor. En magt, der spillede en stor rolle for kampagnen, som førte til afvikling af efterlønnen. Kun dækningen i et enkelt større medie skiller sig ud. Vi har i denne publikation citeret flere af *Ekstra Bladets* »cases« med lagerarbejdere, murere og andre, der fortæller deres historie. I sommeren 2016 berettede avisen om en 56-årig brolægger, der er nedslidt, men har langt til pensionsalderen – resultatet var en læserstorm med et hav af lignende eksempler. Avisen har simpelthen nogle andre læsere. Uanset politisk farve henven-der de store morgenaviser sig til læsere fra den højere middelklasse – de er mere optaget af aktiemarkedet og den nye kunstudstilling i Barcelona end af nedslidte og langtidsledige seniorer. Ekstra Bladet læses derimod i skurvogne og kaminer på LO-arbejdspladser. Et socialt skel, der giver andre prioriteringer og historier. Heldigvis er der også lyspunkter i de øvrige medier. Tre dage efter at Løkke-regeringen præsenterede 2025-planen skrev Politikens satiriske spalte At Tænke Sig:

»DYGTIGE TALAKROBATER UDTAGET TIL OL
Lars Løkke Rasmussen og Claus Kronhjort Frederiksen er udtaget til at repræsentere Danmark ved de post-olympiske lege i disciplinen talgymnastik for mænd i alderen 50-70 år. "De to atleter har udvist en bemær-

*kelsesværdig evne til at jonglere med tal og statistikker. Sidste gang de stillede op i en konkurrence, fik de for eksempel overbevist publikum om, at en forhøjelse af pensionsalderen med et halvt år kunne skabe 12.000 nye jobs. Det er simpelt hen imponerende", siger en talsmand for Danmarks Postolympiske Komite, som tilføjer, at man også overvejer at lade Løkke og Kronhjort stille op i to'er uden styrmand«*⁴⁷.

Det er skævheden i folkestyret, som sætter rammen for kampen om seniorårene. Embedsmænd, eksperter, mediefolk og de fleste politikere har ét til fælles: De tilhører storbyernes velstillede klasser. Her er det en selvfølge at tage lange uddannelser, komme sent på arbejdsmarkedet, have attraktive job – og arbejde til man er 70. De tilhører et miljø, hvor mennesker realiserer sig selv gennem arbejdet. Taberne er dem, der også på andre områder havner under offentlighedens radarskærm. Faglærte og ufaglærte, der starter langt tidligere på arbejdsmarkedet og har ydet deres, når de er først i 60'erne. Med den førte politik indretter de privilegerede klasser resten af samfundet efter deres egen livsform. Ja, i Finansministeriets modeller er det ligefrem en god forretning. En kendsgerning, der vidner om, i hvor

47 Politiken 2.11.2016.

høj grad miljøet på Slotsholmen har fjernet sig fra virkeligheden.

Hvad kan der gøres?

Lad mig slutte dette skrift med et par mere positive betragtninger: Baggrunden for debatten er vigtige fremskridt. Det er dejligt, at vi samlet set lever længere, er sundere og får flere gode år.

Det er også dejligt, at mange af os gerne vil arbejde, selv om vi er oppe i årene. Måske fordi vi har et spændende job – måske fordi vi sætter pris på det daglige fællesskab med kollegerne. For mange bliver et længere arbejdsliv også relativt uproblematisk. De er sunde og raske og fortsætter bare i jobbet nogle år længere. Alligevel ser vi i disse år et seniorproletariat vokse frem. Jeg har i dette hæfte peget på en stribe blinkende advarselsslamper: De mange seniorer, der mister dagpengene. Eksplosionen i antallet på kontanthjælp. De mange, der efter et langt liv på arbejdsmarkedet står helt uden indkomst og må forsørges af familien – eller tære på sparsomme økonomiske reserver. Optimisterne peger på, at demografien på sigt er med seniorerne – når der bliver færre yngre, er arbejdsgiverne nødt til at ansætte de ældre. Vi kan da også allerede i dag se mangel på arbejdskraft indenfor visse faglærte områder såsom elektriker og industriteknikere. For mange af de unge går i gymnasiet – og for få tager en erhvervsuddannelse. Dét skaber rift om nogle grupper, også blandt seniorerne. Pessimisterne minder om, at behovet for arbejdskraft afhænger af den økonomiske udvikling. Det buldrende opsving med generel mangel på arbejdskraft lader vente på sig; indenfor mange fag er der stadig betydelig

arbejdsløshed. En ædruelig vurdering: Seniorernes jobmuligheder vil afhænge meget af, hvilken uddannelse og branche de tilhører. Vi kan meget vel have mangel på arbejdskraft indenfor visse områder – og et voksende seniorproletariat indenfor andre. Samtidig er Danmark i stigende grad del af et europæisk arbejdsmarked, hvor østeuropæere og andre konkurrerer med seniorerne om de ledige job. Mange arbejdsgivere vil hellere ansætte en 27-årig rumæner end en 63-årig dansker. Hvis vi skal undgå et seniorproletariat, må der ske en **kulturændring på arbejdsmarkedet**. Det gælder hos arbejdsgiverne, som må få bedre blik for seniorernes erfaringer og ressourcer. Og det gælder hos medarbejderne, der må være rede til at skifte til nye jobfunktioner eller helt nye brancher. Nogle steder skal der måske udvikles nye jobtyper, som tager bedre hensyn til seniorernes tempo og fysiske formåen. Andre steder skal der måske være nedsat tid eller pension på deltid. Vi står over for en langt større ændring af arbejdsmarkedet, end det normalt fremgår af debatten.

Reformer af uddannelse og pensionsalder

Samtidig er der brug for politiske reformer – i ordets egentlige forstand – på to afgørende områder: Det ene er **uddannelse**. Danmark bruger hvert år 130 milliarder kroner

på uddannelse, men kun 3,5 procent går til voksen- og efteruddannelse⁴⁸. Uddannelse må i højere grad ses som en proces, som varer hele livet – ikke bare noget der fyldes på i de unge år. Hvis vi skal arbejde til langt op i 60'erne, må det blive almindeligt at skifte spor i 40'erne eller 50'erne. At sosu-hjælperen tager en uddannelse til sosu-assistent. Og at tømrersvenden bliver bygningskonstruktør eller arkitekt.

Det kræver, at større dele af uddannelsessystemet indrettes efter voksne.

Mere uddannelse skal kunne tages som korte moduler ved siden af jobbet. Samtidig er der brug for særlige ordninger til dem, der i en moden alder læser på fuld tid. SU er ikke tilstrækkeligt til familiefaren i parcelhuset.

Danmark har en flot tradition for uddannelse af voksne, som går tilbage til

1800-tallet og Grundtvigs tanker om »skolen for livet«. Resultatet var høj-skolebevægelsen og et historisk løft af landbobefolkningen. Skiftende regingers mantra om »mere uddannelse« har imidlertid været uhyre traditionelt. Milliarderne er pr. taxameter trillet mod gymnasier og universiteter. Det er hér, der skal tænkes nyt.

48 Analyser fremlagt på årsdagen i Tænk tanken DEA 12.5.2015.

En stærkere prioritering af voksen- og efteruddannelse vil ikke kun sikre, at flere bliver længere på arbejdsmarkedet. Det modvirker også skævheden i det nuværende uddannelsessystem, hvor penge og prestige koncentrerer om gymnasier og universiteter. At erhvervs- og professionsuddannelser bliver mere synlige adgange til videre uddannelse, vil give mere status til disse

Citat Lars Olsen
Forfatter og journalist

Uddannelse må i højere grad ses som en proces, der varer hele livet – ikke bare noget, der hældes på i de unge år. Hvis vi skal arbejde til langt op i 60'erne, må det blive almindeligt at skifte spor i 40'erne eller 50'erne.

dele af uddannelsessystemet. Det må blive mere almindeligt, at man tager en erhvervs- eller professionsuddannelse som ung og siden som voksen bygger ovenpå. Efteruddannelse er også den oplagte recept overfor den mangel på arbejdskraft, der er på vej indenfor nogle områder.

Den anden afgørende reform er en **fleksibel pensionsalder**. I Tyskland kan folk som nævnt gå på pension før den generelle pensionsalder, når de

har været 45 år på arbejdsmarkedet. I virkeligheden var det noget lignende, der i sin tid lå bag efterlønnen. Lad os give ordet til »efterlønnens far«, Magnus Demsitz, der var arbejdsmiljøkonsulent i Arbejdsmandsforbundet og socialdemokratisk medlem af Folketinget. I en kronik i Politiken beskrev han i 2011 baggrunden for efterlønnen:

»Det er en myte, at baggrunden for efterlønsordningen var den store ungdomsarbejdsløshed, vi havde i 1970'erne. Den sande årsag var den reelle nedslidning og tidlige død hos medlemmerne af det daværende Arbejdsmandsforbund, nu 3F. Som konsulent i Arbejdsmandsforbundet gennemførte jeg i 1973 en omfattende undersøgelse af forbundets 344 lokalafdelinger vedrørende medlemernes tidlige afgang eller død inden deres normale pensionsalder. Siden deltog jeg i de indledende forhandlinger omkring en fremtidig efterlønsordning. Undersøgelsen viste, at ud af de 254.000 medlemmer var der 200, der hver måned gik på invalide- eller førtidspension, og 125-130, som hver måned døde, inden de fyldte 67 år. Afgangen fra de enkelte afdelinger som følge af nedslidning, sygdom og død lå på cirka 5 procent på årsplan [...]

Oprindelig gik forslaget fra Arbejdsmandsforbundet ud på, at ordningen kun skulle gælde for 15 udvalgte faggrupper eller brancher. Disse brancher var dels udvalgt på baggrund af vores egne undersøgelser, dels på baggrund af de temmelig omfattende arbejdsmiljøundersøgelser, der på daværende tidspunkt forelå. Kort fortalt ville arbejdsgiverne og med dem de borgerlige partier ikke acceptere, at ansvaret og behovet for en efterlønsordning reelt kunne placeres hos virksomhederne, der jo havde ansvaret for det dårlige arbejdsmiljø, de mange arbejdsulykker, erhvervsbetingede sygdomme og nedslidning. Derfor blev den egentlige årsag nedtonet til fordel for at motivere virksomhederne til at ansætte en ung arbejdsløs, når en af de ældre gik på efterløn [...]. For at gå med til en efterlønsordning ville de borgerlige partier og ikke mindst de radikale ydermere have, at ordningen skulle gælde for alle og ikke kun for de af os udpegede faggrupper. Det er måske dér, miseren ligger i dag. Vi var allerede dengang bevidste om, at en sådan ordning – på lang sigt – kunne give problemer»⁴⁹.

Magnus Demsitz peger på, at udfordringerne med arbejdsmiljø og ned-

slidning stadig er dér. Teknologien har godt nok løst en del problemer, men et voldsomt forøget tempo har skabt nogle nye. Tallene vidner da også om, hvem der må på efterløn tidligst muligt: Frem til 2014 var det arbejderklassen – og især folk i FOA og 3F – der gik på efterløn allerede som 60-årige. Når vi kommer op til de 64-65-årige, blev ordningen bredere og omfattede til lige en del middelklassegrupper⁵⁰. Det var dette, der gjorde efterlønnen politisk sårbar. Det er også værd at hæfte sig ved De Radikale. I 1970'erne argumenterede de for, at efterlønnen skulle være en ordning for alle. I 00'erne kritiserede de så, at det var blevet en velerhvervet rettighed, som trak »raske og rørige« seniorer væk fra arbejdsmarkedet. Radikal logik bevæger sig ad sine egne snørklede veje.

Politiske overvejelser: To spor
Heldigvis er en ny politisk debat på vej. Flere partier erkender, at reformerne af efterløns- og pensionsalder skaber store sociale problemer og skævheder, og at politikerne ikke bare kan lade stå til. Overvejelserne om løsninger følger to forskellige spor:

- Lettere adgang til seniorførtidspension, så ordningen bliver en

reel mulighed for fysisk og psykisk nedslidte. Især Dansk Folkeparti og venstrefløjen tænker i disse baner:

- En fleksibel pensionsalder hvor nogle grupper får ret til at gå før den generelle pensionsalder. S-formand Mette Frederiksen er den mest prominente fortalere for dette spor.

I det følgende et par ord om to af forslagene, der giver stof til den videre debat om løsningerne.

Det mest konkrete bud på en mere lempelig seniorførtidspension kommer fra Enhedslisten. Partiet foreslår, at folk over 55, der ikke har mere end halvdelen af deres arbejdssevne i behold, kan bevilges seniorførtidspension. I dag er det – som tidligere omtalt – lige så svært at få seniorførtidspension som at få almindelig førtidspension. Samtidig skal folk med meget beskeden arbejdssevne have et »mini-fleksjob«, så de stadig gør fyldest på arbejdsmarkedet nogle timer om ugen. Enhedslistens forslag vil rette op på dette, så de nedslidte sikres en værdig exit fra arbejdsmarkedet. Kritikere peger dog på, at folk på 55, der er nedslidt i en branche, måske stadig kan arbejde inden for andre områder. Under alle omstændigheder skal man **visiteres** til en seniorførtidspension. Det er en lægelig vurdering, om ens arbejdssevne er så begrænset, at der kan bevilges seniorførtidspension.

En mere lempelig seniorførtidspension er derfor kun en løsning for enkeltindivider, der er fysisk eller psykisk nedslidte. Det retter ikke op på den systematiske sociale skævhed mellem samfundsgrupper, som dokumenteres i denne publikation. Skævheder, der udspringer af uligheder i arbejdsliv og gennemsnitlig levealder.

Hér er der mere perspektiv i et andet forslag – fra Socialdemokratiets formand Mette Frederiksen. I sin tale på Folkemødet på Bornholm i sommeren 2016 pegede hun på, at samfundets midler i de kommende år ikke skal bruges på skattelettelser, men på arbejdspladser, velfærd og »de grupper der er blevet glemt«. Og det handler frem for alt om pension til nedslidte seniorer: »Det er dem, der startede tidligst på arbejdsmarkedet. Dem der har været der flest år. Dem der har haft de hårdeste job [...] Mennesker, der har slidt i årevis, fortjener lige så gode seniorår som alle andre. Hvor der er overskud til at være sammen med børnebørnene. Hvor smerter i kroppen ikke overskygger dagligdagen«, sagde S-formanden⁵¹. Mette Frederiksen tilføjede, at hun

»ikke har løsningen her i dag«, men at seniorerne bliver en mærkesag i forhandlingerne om 2025-planen om dansk økonomi. Socialdemokratiet vender hér tilbage til de ideer, der i følge Magnus Dem-

Citat Mette Frederiksen
Formand, Socialdemokraterne

Mennesker, der har slidt i årevis, fortjener lige så gode seniorår som alle andre. Hvor der er overskud til at være sammen med børnebørnene. Hvor smerter i kroppen ikke overskygger dagligdagen.

sitz oprindeligt lå bag efterlønnen: Tidligere pension til de samfundsgrupper, som arbejder i nedslidende brancher og førtidspensioneres eller dør tidligere end andre. En særlig ret for grupper, der har været længe på arbejdsmarkedet og haft de hårde job. Ved en anden af Folkemødets debatter bakkede det socialdemokratiske folketingsmedlem Peter Hummelgaard op om en fleksibel pensionsalder. Han brugte sin egen familie som eksempel. Mor er rengøringsassistent og far slæber kufferter i Københavns Lufthavn. De holder næppe på arbejdsmarkedet frem til slutningen af 60'erne, påpegede Peter Hummelgaard, der er medlem af

Folketingets Beskæftigelsesudvalg⁵². Mette Frederiksen anklager statsminister Lars Løkke Rasmussen og andre for at lukke øjnene for dét, der stadig er virkelighed for mange danskere: »Nogle af indlæggene i debatten om højere pensionsalder er utrolig akademiske og abstrakte. De vidner om et skel i Danmark, hvor nogen simpelt hen er for langt væk fra, hvor hårdt arbejde kan være derude [...] Det er virkelighedsfjernt og ulighedsskabende at hæve pensionsalderen«, sagde S-formanden i et interview i sommeren 2016⁵³.

De socialdemokratiske ideer adskiller sig fra seniorførtidspension ved, at man ikke skal visiteres til en tidligere pension. Det er en ret for grupper, som kommer tidligt på arbejdsmarkedet og har særligt nedslidende job. Forslaget sætter ind overfor samfundets skævheder i arbejdsliv og levealder – folk med hårde job får mulighed for en ordentlig »tredje alder«.

Til gengæld løser det ikke problemet for fysisk og psykisk nedslidte, der tilhører andre grupper – for eksem-

49 Magnus Demsitz: ”En ufattelig mangel på solidaritet”, Politikens kronik 13.1.2011.

50 Lars Olsen m.fl.: Klassekamp fra Oven, Gyldendal 2014, s. 44.

51 Mette Frederiksens tale på Folkemødet 18.6.2016, bragt på Socialdemokraternes hjemmeside.

52 Avisen.dk 17.6.2016.

53 Ugebrevet A4 19.8.2016.

pel den udbændte gymnasielærer. Meget taler derfor for, at en fleksibel pensionsalder bør kombineres med en mere reel seniorførtidspension til psykisk og fysisk nedslidte.

Der er råd til anstændighed!

Mere fleksible ordninger er slet og ret nødvendige, hvis der skal en smule realisme ind i den stigende pensionsalder. Kun derved undgår vi en betydelig gruppe, der er for slidte til at arbejde, men for raske til førtids-

pension. Samtidig er det kun ret og rimeligt. Vi har i dette hæfte dokumenteret »den dobbelte skævhed« i den førte politik:

Med en pensionsalder på 68 skal sosu-assisterer, tømrere og andre faglærte arbejde 7 år mere, mens

akademikere som økonomer og læger slipper med maksimalt 3 år. Reformerne ser bort fra dét, vi ellers alle ved: At de faglærte kommer tidligt på arbejdsmarkedet og går tidligt, mens akademikerne kommer sent og stopper sent.

Samtidig viser tallene, at de kortuddannede dør tidligere og har færre gode leveår. Når pensionsalderen stiger, rammes de kortuddannede hårdest – simpelthen fordi de har færre år at give af.

Det er denne »dobbelte skævhed«, vi skal overvinde. Når pensionsalderen knyttes til stigningen i den gen-

nemsnitlige levealder, må den også tage hensyn til de store og velbelyste sociale forskelle, der ligger bag gennemsnittet. Alt andet er systematisk forskelsbehandling.

Den sociale forskelsbehandling kan kun brydes ved en differentieret pensionsalder, hvor nogle grupper får ret til at gå før den generelle pensionsalder.

Citat Lars Olsen
Forfatter og journalist

Vi ved det jo godt: Aldring er individuel. Ikke alle har fysisk eller psykisk formåen til at fortsætte til 68 eller 70.

Det er nødvendigt med et reelt tilbud til dem, som ikke kan længere.

Det er dét, der ligger bag den tyske ordning, hvor folk efter 45 år på arbejdsmarkedet – læretid iberegnet – kan gå tidligere.

Det er også dét, der ligger bag Mette Frederiksens skitse, som er knyttet til antal år på arbejdsmarkedet og job i nedslidende brancher. Modellen kan indrettes på flere måder. Det mest enkle og ubureaukratiske er en form for tysk model, hvor et vist antal år på arbejdsmarkedet giver ret til at gå et vist antal år før. ATP har de fornødne oplysninger om, hvor længe hver enkelt har arbejdet på fuld tid eller noget der ligner (over

27 timer om ugen]. For eksempel kan 42 år på arbejdsmarkedet, læretid iberegnet, give ret til at gå 4 år før den generelle pensionsalder. Det betyder, at når pensionsalderen i 2022 stiger til 67, kan folk med mange år på arbejdsmarkedet trække sig som 63-årige. Og når pensionsalderen til sin tid bliver 70, kan de kortuddannede gå midt i 60'erne.

Vi så i starten af denne publikation, at der er betydelig social ulighed i antal gode leveår. En 60-årig med længere uddannelse har typisk udsigt til 4-5 gode år mere end en kortuddannet. Med ret til at gå 4 år tidligere træder samfundet op imod disse skel – alle får i snit nogenlunde det samme antal gode år i »den tredje alder«.

Samtidig bør en differentieret pensionsalder kombineres med lempelige adgang til seniorførtidspension. Vi ved det jo godt: Aldring er individuel. Ikke alle har fysisk eller psykisk formåen til at fortsætte til 68 eller 70. Det er nødvendigt med et reelt tilbud til dem, som ikke kan længere. Hvis det kan dokumenteres, at gymnasielæreren er udbændt og ikke længere magter jobbet, bør hun visiteres til en værdig exit fra arbejdsmarkedet.

»Det lyder dyrt,« vil nogle indvende. Det ærlige svar er, at det er det også. Men husk lige proportionerne:

Det seneste tiårs reformer er meget vidtgående. På sigt får Danmark den højeste pensionsalder i Europa. Det giver plads til en mere fleksibel ordning, hvor nogle – efter mange års slid – kan gå lidt før, og andre – efter lægelig visitation – kan få en værdig exit. Den voldsomme forhøjelse af dansk pensionsalder er i modstrid med de faktiske forhold. Vi er *mindre* hårdt ramt af demografien end mange andre europæiske lande – for eksempel Tyskland. Alligevel har danske politikere vedtaget de mest drastiske reformer. Det giver spillerum til ændringer, som medfører større social retfærdighed og menneskelig anstændighed.

I Finansministeriets regnemodeller er senere tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet den afgørende kilde til god dansk økonomi. Seniorerne bidrager således med rigtig meget til den langsigtede økonomiske balance. Samtidig er der – som tidligere dokumenteret – store skævheder i regnemodellerne. De undervurderer systematisk, at mange seniorer ikke kommer i arbejde, men bliver sygemeldte eller arbejdsløse. Indtægterne ved reformerne er derfor groft overvurderet.

Af samme grund bliver realistiske ændringer ikke så dyre som antaget. En del af de seniorer, der på papiret ville arbejde og betale skat, kommer i virkelighedens verden på dagpenge, sygedagpenge eller andet. Hvis de i stedet får senior- eller folkepension, sparer det en anden overførselsind-

komst, og udgifterne bliver ikke så store som postuleret i Finansministeriets regneark. Vi har brug for realistiske beregninger på dette område. Politikerne må gøre op med Finansministeriets skønsmaleri. Såkaldte »reformer« er ikke altid den skattebænk for enden af regnbuen, der hævdes i den økonomiske ortodoksi. Lad os få et ordentligt vidensgrundlag – og en realistisk debat!

Da FØA i sommeren 2015 foreslog en fleksibel pensionsalder, skabte det diskussion. Der var knubbede ord fra borgerlig-liberale lederskribenter. BT advarede imod en »generel ordning« for visse samfundsgrupper: »Da efterlønnen var et eksisterende tilbud, var der tusindvis af folk, der forlod arbejdsmarkedet raske og rørige for at bruge tiden på at spille golf eller lignende ligegyldigt tidsforbrug. Fremtiden byder på et langt større problem med for få unge erhvervsaktive og en overvægt af pensionister, der bliver ældre og ældre. Tidligere pension er ikke svaret,« hed det i lederen⁵⁴.

Faren for at »raske og rørige« trækkes ud af arbejdsmarkedet er en gammel travet – vi hører det gang på gang fra politikere og andet godtfolk. Men det er jo lige præcis dét, der er meningen:

En fleksibel pensionsalder er for

dem, der kommer tidligt på arbejdsmarkedet og ofte har fysisk krævede arbejde. Og ja: De skal kunne trække sig, mens de stadig er raske og rørige. Konsekvensen af den nuværende politik er, at al for mange bliver syge og slidt helt ned, før de får lov til at stoppe. Det kan vi ikke være bekendt.

Vi skal ikke have et samfund, hvor gode år i »den tredje alder« bliver et privilegium for lederskribenter, økonomer, politikere og andre, som har lange uddannelser og høje indkomster. Det skal også være en mulighed for ham, der tager det hårde slid på byggepladsen – og hende der knokler i mange år på plejehjemmet.

Det er dét, debatten handler om!

54 BT 15.7.2015.

Efterord: Vi er endt i en helt uværdig klemme af ulighed

Af Dennis Kristensen
Forbundsformand FOA

**Rækken af de såkaldte tilbage-
trækningsreformer er gået helt
skævt. Velfærdsaftalen, efterløns-
udfasningen og pensionsalder-for-
højelserne forøger kraftigt ulighe-
den i Danmark, og mange af FOAs
medlemmer ender i årene fremover
i en helt uværdig klemme. Det er på
tide at rette op på urimelighederne.**

Tak til Lars Olsen for denne gennemgang af rækken af tilbagetrækningsreformer. Tilbage står et billede af en ulighed, der har taget voldsomt fart med rækken af reformer det seneste årti. Det er efterhånden ikke til at genkende billedet af Danmark som et land, hvor få har for meget og færre for lidt. Sammenhængskraften i samfundet er under pres. Det er desværre den klassiske historie om, at de rige og veluddannede bliver rigere. Og de sidste 10 år viser nu også, at de lever klart længere, har en højere livskvalitet, har betydeligt bedre pensioner. 10 leveår længere for de bedst stillede danske mænd i forhold til de kortest uddannede burde være et faktum, der sendte en bombe ned i dansk politik og på Christiansborg. Desværre er de politiske reaktioner i regeringens 2025-plan, at uligheden i stedet skal øges. Alle skal arbejde længere – resultaterne kender vi på forhånd. Øget nedslidning, funktionsnedsættelser, dårligere sundhed og tidligere død for de kortest uddannede og dem med det fysisk hårdeste arbejde. Det er overhovedet ikke fair.

Derfor er der brug for et nyt system

Det nye system kan med en mindre portion politisk velvilje godt konstrueres. Det afgørende er, at dem, der har knoklet længst og betalt den fysisk hårdeste pris, har en rettighed – og ikke alene, som det er tilfældet i dag, er henvist til i forvejen gældende visitationsbestemmelser – som det fx er tilfældet med lappeordningen om seniorførtidspension. Her kan seniorer på samme vilkår som andre søge førtidspension – bare lidt hurtigere.

I Angela Merkels Tyskland kunne man godt finde en model. Tyskland er endda karakteriseret ved – som Lars Olsen viser – en højere andel af ældre og en lavere pensionsalder end i Danmark. I Tyskland kan folk, der er startet tidligt på arbejdsmarkedet, gå to år før på pension før de veluddannede, der ventede på at blive færdig med deres uddannelser. Det er en rettighed. Folk kan vælge selv. Dem, der har bidraget mest og længst til det tyske arbejdsmarked, kan gå før.

Det er et konkret forslag, der er med til at sikre en lidt mere fair og ligelig alderdom.

Kriterierne i Danmark for at opnå en rettighed må også tage udgangspunkt i, hvornår man starter på arbejdsmarkedet. Social- og sundhedshjælperen, der starter som 20-årig i ældreplejen, skal have ret til tidligere pension end juristen, der starter på advokatkontoret som 28-årig. Det vil være naturligt, at længden af uddannelse og at graden af nedslidning også er med i grundlaget. Og så må en ny ordning ikke blive kvindejendisk, fordi kvinder helt typisk er længere borte fra arbejdsmarkedet, når der holdes barsel. Dermed arbejder de formelt set ikke lige så lang tid som mændene.

Derfor bør en ny ordning bestå af to elementer

For det første bør der være en **lovbestemt ret** til at trække sig tilbage fra arbejdsmarkedet, når man er startet tidligt – lige som i Tyskland. Og for det andet bør en sådan ordning suppleres med en **behovsbestemt ret**, som tager hensyn til nedslidning, fysisk pres, arbejdsskader, udbændthed, skader på bevægeapparat etc. etc. Altså de

forhold, der gør, at de korttidsuddannede med de fysiske job dør eller invalideres langt tidligere. En model kunne være at er man startet meget tidligt på arbejdsmarkedet, fx som 18-, 19- eller 20-årig, så har man – når ordningen over tid er indfaset – en ret til folkepension fire år

Citat

Dennis Kristensen
Forbundsformand, FOA

Det er afgørende, at den lavere pensionsalder for de nedslidte bliver en rettighed. Men forslaget er overhovedet ikke tænkt som tvang. Vil man arbejde længere, så har alle muligheden.

tidligere end den gældende folkepensionsalder. Fire år lyder måske af meget, men tilbagetrækningen vil for meget store grupper ske markant senere, end det var tilfældet, da man havde den fulde efterlønsordning. Og de fire år svarer ret præcist til, hvor meget kortere en 60 årig ufaglært, der er startet tidligt på arbejdsmarkedet, lever i dag forhold til folk med en god uddannelse. Dermed vil der

være en klart mere ligeværdig senior-tilværelse. Man vil så få nogenlunde det samme antal år at leve i, når man er fratrådt arbejdsmarkedet.

Folketinget kan gøre som Forbunds-
dagen i Tyskland og sænke folkepensionsalderen. I Tyskland har man

med et bredt politisk flertal sænket folkepensionsalderen med to år til 65 år for de mennesker, der er startet tidligt. Folketinget kan også undlade at forhøje pensionsalderen for de nedslidte, som det ellers er forudsat i velfærdsaftalen fra 2006. Pensionsalderen forhøjes altså generelt som aftalt – men de tidligst startende friholdes

altså for forhøjelsen. Måske er en kombination af de to modeller en farbar vej.

Det er afgørende, at den lavere pensionsalder for de nedslidte bliver en rettighed. Men forslaget er overhovedet ikke tænkt som tvang. Vil man arbejde længere, så har alle muligheden.

Der vil være nedslidte, som ikke op-
fanges af ”en-tidlig-start-ordning”.
Vi kan se, at især folk med ensidigt
gentaget arbejde alt for ofte knæk-
ker sammen før man har haft 40 el-
ler 45 år på arbejdsmarkedet. Derfor
bør ordningen suppleres
en behovsbestemt ret:

Citat Dennis Kristensen
Forbundsformand, FOA

Har man eksempelvis i
mange år arbejdet i et job,
der er på Arbejdstilsynets
liste over de mest nedslid-
dende job, så kan der gives
en ret til folkepension fire
år før den officielle pensi-
onsgrænse. Hvor mange år
der skal være tale om, fast-
sættes ved lov efter indstilling fra
Arbejdstilsynet.

Personer over 60 år og under pensi-
onsalderen, der har været på arbejds-
markedet [i job, på dagpenge eller på
sygedagpenge] i mindst 4 år inden for
de seneste 6 år, får også en rettighed
til den tidligere folkepension, såfremt
indtægtsevnen er nedsat med mindst
50 procent på grund af nedslidning,
sygdom eller skade. Skyldes den
manglende indtægtsevne en god-
kendt arbejdsskade [arbejdsulykke

eller erhvervssygdom], bør det være
tilstrækkeligt, at indtægtsevnen er
nedsat med fx 30 procent.
Denne model vil rette noget op på
den ulighed, som de nuværende re-
former har skabt.

Vi kan se, at især folk med ensidigt
gentaget arbejde alt for ofte knækker
sammen før man har haft 40 eller
45 år på arbejdsmarkedet.

Vil det ikke være dyrt for samfundet?
Jo, det vil koste en del. Men efter alt
at dømme vil det også koste en del
mindre, end hvad staten får ud af at
udfase efterlønsordningen. Her er
regeringen i fuld færd med at bruge
mange af disse penge – det man i
Finansministeriet kalder ”det økono-
miske råderum” – til skattelettelser.
Og vel og mærke skattelettelser til
dem, der tjener klart mest og lever
klart længst. Tilbagetrækningsalde-
ren vil med en rettighed til tidligere
pension stadig følge retningen i vel-

færdsaftalen fra 2006, hvor menin-
gen er, at når vi lever længere, så
skal vi også arbejde længere.
Under alle omstændigheder: Et pænt
flertal i Folketinget beklager ofte den
stærkt stigende ulighed. Derfor bør
der også følge politiske ini-
tiativer, der kan afhjælpe
situationen væsentlig.
FOAs forslag her bør være
starten på en ny offensiv
debat om, hvordan vi brin-
ger de danske værdier om
sammenhæng, også i se-
niorårene, tilbage på spo-
ret.

Og så skal økonomien også
følge med. Når vi får en fleksibel
pensionsalder, så berører det også i
høj grad seniorernes økonomi. I dag
betales der en strafafgift til staten,
hvis man vil hæve sine pensionsmid-
ler inden en vis alder. Men er man på
pension, så giver det ingen mening
med en strafafgift. Der skal også ju-
steres i pensionssystemet – og også
så man samtidig løser det såkaldte
samspilsproblem, der findes i dag
for bl.a. mange overenskomstan-
satte medlemmer.

Efterløns- og pensionsalder for de enkelte årgange – det hidtil vedtagne samt Helhedsplan for et stærkere Danmark (2025-planen)

Hvornår er du født?	Efterlønsalder	Antal år på efterløn	Folkepensions- alder	Efterlønsalder ifølge 2025-plan	Folkepensionsalder ifølge 2025-plan
Før 1.1.1954	60 år	5 år	65 år		
1.halvår 1954	60,5 år	5 år	65,5 år		
2.halvår 1954	61 år	5 år	66 år		
1.halvår 1955	61,5 år	5 år	66,5 år		
2.halvår 1955	62 år	5 år	67 år		
1.halvår 1956	62,5 år	4,5 år	67 år		
2.halvår 1956 – 1957	63 år	4 år	67 år		
1958	63 år	4 år	67 år	63 ½ år	67 ½ år
1.halvår 1959	63,5 år	3,5 år	67 år	64 år	67 ½ år
2.halvår 1959 – 2.halvår 1962	64 år	3 år	67 år	64 ½ år	67 ½ år
1.halvår 1963 – 2.halvår 1966	65 år	3 år	68 år	65 ½ år	68 ½ år
1.halvår 1967 – 2.halvår 1970	66 år	3 år	69 år	66 ½ år	69 ½ år

Kilde: Faktaark om tilbagetrækningsreformen, Finansministeriet 13.5.2011 samt Helhedsplan for et stærkere Danmark, regeringen august 2016

For de efterfølgende årgange vil efterløns- og pensionsalderen blive hævet hvert 5 år i takt med stigningen i den gennemsnitlige levetid. Det skal dog hver gang vedtages i Folketinget.

I årgange født efter 1963 er kun de færreste medlem af efterlønsordningen – de skal derfor arbejde helt frem til pensionsalderen.

Kampen om seniorårene

Skal vi arbejde til vi er 67? Eller 70? Eller til vi dør?

Kampen om seniorårene er spidset voldsomt til i 2016. Her har Venstreregeringen spillet ud med forslag om endnu en forhøjelse af pensionsalderen i sin såkaldte 2025-plan.

Forfatteren og journalisten Lars Olsen viser i denne publikation, hvordan de ufaglærte og faglærte betaler en dobbelt pris for den hurtigt stigende tilbagetrækningsalder. Det er de faglærte og ufaglærte, der skal arbejde klart længere end akademikere og veluddannede. Til gengæld har de klart færre leveår tilbage, når de endelig går på pension.

Denne udgave er en ny og stærkt revideret udgave af Kampen om seniorårene, der blev udgivet i 2015 forud for Folketingets seneste forhøjelse af pensionsalderen. I denne udgave præsenteres helt nye tal fra Institut for Folkesundhedsvidenskab. Tallene fortæller en historie med stærk social slagside. De veluddannede stikker af fra de kortuddannede i seniorårene. Alle kapitler i denne publikation er ført op til 2016 – dog er bl.a. teksten med de interviewede medlemmer den samme som i 2015.

Lars Olsen peger på, at der må et mix af ordninger til, hvis vi skal forhindre et kommende seniorproletariat. Det samme gør FOAs forbundsformand Dennis Kristensen i efterordet. Det haster med en ny og mere retfærdig ordning for tilbagetrækning, efter at efterlønnen er slagtet.

SAMMEN
GØR VI FORSKELLEN

Staunings Plads 1-3
1790 København V

Tlf. 46 97 26 26
foa.dk

FOA

FOA er Danmarks tredjestørste fagforening. Siden 1899 har vi kæmpet for bedre løn- og arbejdsforhold til vores medlemmer. Hovedopgaven er at indgå overenskomster, som sikrer en god løn og moderne, ordnede arbejdsvilkår. Det er FOA, der aftaler din løn, dine tillæg, din arbejdstid, din pension, dine barselsregler, dine ferieregler og dine muligheder for uddannelse. Vores opgave i FOA er også at sikre et stærkt fagligt fællesskab. Ved at stå sammen i FOA, står hvert enkelt medlem stærkere. Og med den fælles styrke kan vi optræde handlekraftigt.